

VERSLAG

OVER HET

BESTUER EN DEN TOESTAND DER ZAKEN

VAN DE

STAD TURNHOUT,

door het Kollegie van Burgemeester en Schepenen
aen den Gemeente-Raad,

IN ZYNE ZITTING VAN 4 OCTOBER 1858,

VOORGEDRAGEN.

BREPOLS EN DIERCKX ZOON.

Myne Geeren,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeente-wet, hebben wy de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaer 1857-1858, te doen.

TITEL I.

STAET DER BEVOLKING.

De bevolking van onze stad en derzelve gehuchten, op 31 december 1857, bestond uit 15,085 zielen, te weten : 7542 mannen en 7633 vrouwen.

Beweging van den burgerlyken stand.

Geboorten, sterfgevallen, huwelyken, echtscheidingen, erkende en gewettigde kinderen.

De volgende staet toont ten duidelykste aen de bewegingen van den burgerlyken stand (geboorten en sterfgevallen) gedurende de jaren 1856 en 1857.

Verschil In meer In min	1856	1857	Jaren.		Totaal.
			Mannelyk.	Vrouwelyk.	
59	187	226	Getal geboorten.		8 418
	216	240	Wettige.	Onwettige.	
21	7	10	Mannelyk.	Vrouwelyk.	9 485
	5	1	Mannelyk.	Vrouwelyk.	
26	90	116	Getal sterfgevallen.		90 149
	49	100	Kindren en on- huwden.	Gebuwden.	
8	48	40	Mannelyk.	Vrouwelyk.	40 21
	20	60	Mannelyk.	Vrouwelyk.	
5	15	23	Weduwenaren.		23 585
	8	5	Weduwen.		
34	539	585	Totaal.		539
»	»	»	Meerder gestorven dan geboren.		»
»	»	»	Meerder geboren dan gestorven.		»
21	8	79	Getal doodgeboren. in de geboorten en sterfgevallen niet be- grepen.		100
	6	12	Wettige.	Onwettige.	
»	»	»	Mannelyk.	Vrouwelyk.	8 6
	»	»	Mannelyk.	Vrouwelyk.	
»	1	1	Totaal.		15 1
	10	5	Getal tweelin. en onder de geboorten begrepen.		
»	4	5	Aanmerkingen.		4

Er zijn herstellende,
in 1857, 3 personen
aan het mannelijk en
2 aan het vrouwelyk
geslacht overleden,
die er niet woonachtig
waren, tenzij 1 er van
het mannelijk en 3
aan het vrouwelyk
geslacht, die hier
woonachtig waren,
alders zijn overleden.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1857
telt men er :

Van 1 maend voltrokken en beneden	29
Van 1 maend tot 2 maenden voltrokken.	13
» 2 »	9
» 3 »	3
» 4 »	4
» 5 »	1
» 6 »	3
» 7 »	2
» 8 »	8
» 9 »	7
» 10 »	3
» 11 »	1
» 12 »	11
» 13 »	5
» 14 »	10
» 15 »	22
» 16 »	13
» 17 »	7
» 18 »	11
» 19 »	4
» 20 »	2
» 21 »	3
» 22 »	6
» 23 »	2
» 24 »	9
» 25 »	7
» 26 »	10
» 27 »	21
» 28 »	13
» 29 »	10
» 30 »	19
» 31 »	11
» 32 »	15
» 33 »	15
» 34 »	18
» 35 »	16
» 36 »	17
» 37 »	11
» 38 »	9

	Mede te dragen.	380
Van 85 jaren tot 90 jaren voltrokken.		3
» 90 » 95 » »		1
» 95 » 100 » »		1

Totaal. = 385

Volgens opgaef zyn er gestorven, ten gevolge van :

	Thuis.		In 't gasthuis, andere openbare gestichten, enz.	
	MAN.	VROUW.	MAN.	VROUW.
Bloedspuwing	1	2	»	»
Borstwater	9	18	3	6
Crampt	2	2	»	»
Croupe	15	20	»	»
Geraektheid (apoplexie)	5	1	»	»
Kanker	»	1	»	»
Kinderbedziekte	»	15	»	»
Pokken	11	16	2	2
Stuipte	36	51	»	»
Thyphus	6	18	1	2
Tering	19	40	5	4
Verongelukking	2	1	»	»
Verzwakking	22	29	12	8
	128	212	23	22

Overeenkomend totaal 385

Huwelyken.

Tusschen jongens en meisjes van 21 jaren en beneden	6
Tusschen jongens en meisjes van 21 tot 25 jaren voltrokken	29
Idem. van 25 tot 30 jaren voltrokken.	35
Idem. 30 » 35 » »	21
Idem. 35 » 40 » »	5
Idem. 40 » 45 » »	3
Tusschen jongmans en weduwen van 21 tot 25 jaren voltrokken	2
Idem. van 25 tot 30 jaren voltrokken.	1

Medege dragen. 102

	Mede te dragen.	102
Tusschen jongmans en weduwen van 30 tot 35 jaren voltrokken		1
Tusschen weduwenaren en meisjes van 21 tot 25 jaren voltrokken		1

Idem. van 25 tot 30 jaren voltrokken.	3
Idem. 30 » 35 » »	4
Idem. 35 » 40 » »	2
Idem. 40 » 45 » »	4
Idem. 45 » 50 » »	4
Idem. 50 » 55 » »	1
Idem. 55 » 60 » »	1
Tusschen weduwenaren en weduwen van 30 tot 35 jaren voltrokken	1
Idem. van 35 tot 40 jaren voltrokken.	1
Idem. 40 » 45 » »	2
Idem. 45 » 50 » »	1
Idem. 50 » 55 » »	1
Idem. 60 » 65 » »	1

In 1856 130
141

Verschil in min. 11

Gewettigde kinderen.

	JONGENS.	MEISJES.
Van 3 maanden tot 1 jaer	1	»
» 1 jaer tot 2 jaren.	»	2
» 2 » 5 »	1	»
» 5 » 10 »	1	»
» 10 » 15 »	»	1

Totael. 6

Veranderingen van woonplaats.

Sedert den 1° january tot en met den 31° december 1857 zyn er in onze stad komen woonen :

Vangemeenten uit deze provincie : 175 mann. 208 vr.
Van andere provinciën van 't ryk :

Uit Braband	18	»	17	»
» Henegouwen	3	»	5	»
» Limburg	6	»	8	»
» Luik	1	»	»	»
» Namen	1	»	1	»
» Oost-Vlaenderen	4	»	4	»
» West-Vlaenderen	1	»	4	»
	<hr/>		<hr/>	
	209	»	247	»
» Holland	19	»	35	»
» Frankryk	1	»	2	»

Totael. 229 » 284 »

Er zyn tusschen gemeld tydstip van hier vertrokken :
Naer gemeenten in deze provincie 161 mann. 179 vr.

» andere gemeenten in het ryk	77	»	58	»
» andere koningryken en landen	12	»	17	»

Totael. 250 » 251 »

Gevolgenlyk zyn er uit onze stad 21 mannen meerder vertrokken dan komen wonen, en er zyn 33 vrouwen meerder in onze stad komen wonen dan vertrokken.

Aenmerkingen omtrent het houden der registers van den burgerlyken stand.

De registers van den burgerlyken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

Verificatie der registers van den burgerlyken stand.

De nedergelegde registers over 1857 hebben andermael aen den procureur des konings geene aenleiding tot aenmerking gegeven.

TITEL II.

GEMEENTE-BESTUER.

Gemeente-Raed.

In onzen Gemeente-Raed, die, overeenkomstig het art. 4 der wet van 30 maart 1836, uit 13 leden moet bestaan, is geene enkele vacature.

De kiezing voor de kleinste helft des Raeds, welke, ingevolge het art. 20 der gemelde wet, op den laetsten dynsdag der maand october 1857 plaats had, heeft vooruitslag opgeleverd, dat de heeren J. F. Noten, J. B. Straelen, Ad. Stynen, Jos. Marynen, N. Van Ballaer en M. Gerstmans, wier mandaet op 1° january jl. eindigde, allen met eene groote meerderheid van stemmen als gemeente-raedsleden zyn herkozen geworden. De heer J. B. Straelen, het oudste raedslid in jaren, welke door zyn regtzinnig, openhartig en ongeveinsd karakter door het algemeen werd bemind, en ook de meeste stemmen bekwam, overleed na eene korte ziekte op den 4° november daerna, in den ryen ouderdom van meer dan 83 jaren. De gemeente-kiezers hebben op 5 january ll. den heer J. M. Deproost in zyne plaats gekozen.

Kollegie van Burgemeester en Schepenen.

Zonder verandering. Het heeft Z. M. behaegd den heer J. F. Noten, by besluit van 30 january jl., n° 26, 1° R, als schepen te hernoemen.

Het getal der zittingen van het kollegie, waarvan proces-verbael in 1857 is opgemaakt, belooft tot 64.

Personeel en inrigting der burealen.

Zonder verandering.

Kieslysten

De kieslysten over de jaren 1858 en 1857 geven by vergelyking den volgenden uitslag :

Jaer.	KIEZING VOOR DE VORMING		
	der wetgevende kamers.	van den provincialen raed.	van den gemeente-raed.
1858	265	268	515
1857	264	271	514
Vershil (in meer (in min)	» 1	» 3	» 1

De herziening van deze lysten heeft nogmaels geene aanleiding tot reklamen gegeven.

Zie hier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waertoe de personen, op de kieslyst voor de wetgevende Kamers gebracht, behooren :

Advokaten	2
Ambachtslieden	27
Ambtenaers of beambten in werkelyken dienst	12
Aennemers	4
Artsenymbereiders	5
Banketbakkers	1
Brouwers	5
Eigenaers	8
Genees- en heelmeeesters	4
Gepensionneerde ambtenaers	1
Getitelleerde en ongetitelleerde edellieden	1
Griffiers	2
Handelaers	24
Herbergiers	6
Kooplieden en slyters	22
Landbouwers	58
Leeraers	2
Ministers der eerediensten	5
Molenaers	7
Notarissen	4
Nyverheids-ocfenaers	50
Officiers van het openbaer ministerie	1
Procureurs of avoués	2
Regters of raedsheeren	4
Renteniers	12
Slagters	1
Tappers	10
Zaekwaernemers	2
Zilvermeden	5

Totael 265

Lyst der jury.

De herziene naemlyst der personen, die in onze stad als jury kunnen worden geroepen, beloopt voor dit jaer ten getalle van 47, en in het afgelopen jaer was hetzelfde 50.

Kiezingen.

De uitslag der gemeente-kiezing, welke op den laetsten dynsdag van october 1857 heeft plaats gehad, is hiervoren, onder den titel *Gemeente-raed*, omschreven.

De kiezing, welke ten gevolge van het koninklyk besluit van 12 november ll., waerby de wetgevende Kamer werd ontbonden, op 10 december daarna alhier heeft plaats gehad, heeft voor uitslag opgeleverd, dat de heeren Coomans en de Merodemet eene groote meerderheid van stemmen zyn herkozen geworden.

Bewegingen der zaken van het bestuer en stadsschriften.

Zonder verandering; zie ons vorig verslag.

Gemeente-goederen.

Roerende en onroerende goederen.

Zie den volgenden titel *Aenkooping*, enz.

Aenkooping, verkooping en mangelingen.

Er zyn geene andere aenkooping, dan de benoogde gronden voor het maken van den nieuwen buertweg op Merxplas, gedaen. De verkooping, welke er sedert ons laetste verslag hebben plaats gehad, bestaen in de overdragt van een voorhoofd aan den tegenwoordigen eigenaer van de *Koninginnehoeve*, den heer Bouvier; in de vervreemding van het grootste gedeelte van den gemeente-eigendom in de Warande-stract, alsmede in de verkooping van eene breede gracht (water) in de *Mergoiren*.

Betwistbare zaken.

Geene.

Gemeente-reglementen.

Sedert ons laetste verslag zyn er twee nieuwe reglementen in zwang gesteld : een over den verkoop op de graenmerkt, en het andere zynde een byvoegsel by het policie-reglement.

TITEL III.

GEMEENTE-INKOMSTEN.

Ontleding der gemeente-rekening van 1857 en waerdering der begrooting voor 1859.

Gewoone en buitengewoone ontvangsten.

A. Gewoone.

<i>Erfelyke inkomsten.</i>	Rekening.	Begrooting
Verhuring van huizen en andere opbrengendegebouwen . fr.	1750- »	1950- »
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel	993-45	1400- »
<i>Gemagtigde heffingen, schattingen en belastingen.</i>		
Voor het onderhouden en verbeteren der buertwegen	5348-46	5500- »
Opbrengst van het staengeld op de straten en merkten	1592-85	1500- »
Gewoone additionele centimen op de belastingen	3605-60	3550- »
1/3 der belasting op de honden	402-25	400- »
Stads-octrooi	72270-03	62000- »
Mede te dragen fr.	85962-64	76300- »

Medege dragen fr.	85962-64	76300- »
Belasting op de boter, wegens de vermoedelyke slyting door de kocijehouders	1767-31	1500- »
Idem op haver, hooi, strooi en voorgevels der huizen	19931-07	20000- »
Idem op de rytuigen op veren of riemen	365- »	400- »
Opbrengst der boeten	376-78	600- »

Andere Ontvangsten.

Opbrengsten der akten van den burgerlyken stand	91-65	70- »
---	-------	-------

B. Buitengewoone.

Goed slot der vorige rekening .	15695-51	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting		13868-35
Toelage van de provincie voor de stads-teekenschool	300- »	300- »
Id. id. voor het lager onderwys	1000- »	1000- »
Id. id. voor de godshuizen verlcend	»- »	600- »
Idem idem van den Staet voor het bouwen eener Pastory te Severdonck	3057-87	»- »
Id. id. id. voor het bestraten van den nieuwen buertweg op Hoogstraten over Merxplas	»- »	14000- »
Idem van den Staet voor het oprigten eener spinnery	300- »	»- »
Idem idem voor het maken van den nieuwen buertweg op Merxplas	4550- »	»- »
Vershillende ontvangsten	521-78	300- »
Buitengewoone opcentimen	6664-20	6600- »
Som te ontvangen voor het uitbetalen aen de liefdadige gestichten	»- »	1000- »
Persooncele omslag voor de nachtwakers	1199-66	1200- »

Mede te dragen 139783-47 137738-3.

Mede gedragen	139783-47	137738-55
Teruggave van den verleenden onderstand aen behoeftige reizigers	» »	250- »
Militaire logementen, enz.	256-15	1000- »
Zuivere opbrengst van het aen- deel der stad in den barreel (Schotelveen) 1857 à 1859	» »	176-26
Bedrag der gedane leening in 1857	3500- »	»- »
Opbrengst van den verkochten gemeente-eigendom in de Warandstract	»- »	9350- »
Id. van het voorhoofd afgestaan aen den heer Bouvier	»- »	64-74
Totael	fr. 143,539-62	148,670-35

Gewoone en buitengewoone uitgaven.

1 ^e kapittel. Huishoudelyk plaet- selyk bestuur	17304-29	17806-24
2 ^o » Publieke veiligheid en gezondheids-ge- steltens	12095-48	13280- »
3 ^o » Gemeente-werken	8371-11	9600- »
4 ^o » Handel en scheepv.	»- »	»- »
5 ^o » Casertering, loge- ment en militaire transporten	417-50	1000- »
6 ^o » Publieke weldadig- heid	37129-48	36660- »
7 ^o » Eeredienst	1025- »	1025- »
8 ^o » Openbaer onderwijs	7947-18	8663- »
9 ^o » Schoone kunsten	1488-57	1680- »
10 ^o » Gevestigde schuld	14489-01	21557-95
11 ^o » Regelingen	106-97	66-76
12 ^o » Herhalingen	2709-17	8013-60
13 ^o » Buitengewoone uit- gaven	8729-86	3401-25
14 ^o » Verschillende uit- gaven	1344-91	1670- »
15 ^o » Nieuwe werken en byzondere uitgaven	14592-15	23000- »

Totael fr. 127,750-68 147,423-80

Uitkomst van de begrooting voor 1859.

Ontvangsten	fr. 148,579-55
Uitgaven	» 147,423-80
Overschot	fr. 1,155-55

Schulden.

De stads gevestigde schuld, die in 1834 fr. 76,490-59
bedroeg, was volgens ons laetste vrslag verminderd tot
op fr. 32,033-28

Sedert zyn er nog acht obligatiën van
5 o/o afgelegd, beloopende te zamen » 11,610- »

Dus blyft er van deze schuld nog bestaen fr. 20,423-28

De stads eischbare schuld, waervan de eigenaers
hunne stukken nog niet hebben aangeboden, en die
ons tot nog toe onbekend zyn, beloopt nog altoos
fr. 1,294-70.

Leeningen.

De nagenoemde leeningen beliepen nog op 5 octo-
ber 1857, te weten :

Die van 1845, gevende 4 1/2 o/o fr. 10,000- »
Hierop is er sedert afgelegd
geworden » 2,000- »

Blyft fr. 8,000- » ci 8,000- »
Die van 1847 aen 5 o/o » 43,000- »
Hierop is er sedert ook afge-
legd geworden » 4,000- »

Blyft fr. 39,000- » ci 39,000- »
Die van 1848 aen 5 o/o » 8,000- »
Hierop is er sedert insgelyks
afgelegd geworden » 2,000- »

Blyft fr. 6,000- » ci 6,000- »

Mede te dragen fr. 53,000- »

Die van 1856 aen 5 o/o . . .	fr. 15,000-»	Medegedragen fr. 53000-»
Sedert is hierop afgelegd ge- worden	» 3,000-»	
		Blyft fr. 12,000-» ci 12,000-»
Op de gemagtigde leening van 1857, van fr. 12,000-» zyn er maer fr. 3,500-» opgenomen	ci 3,500-»	
		Totaal fr. 68,500-»

Financiële gesteltenis.

Onze financiële toestand blyft, dank aen de eenigzins gematigde pryzen der eetwaren, door de meerdere opbrengst der octrooi-regten en de mindere uitgaven voor den armen, verbeteren. Deze verbetering heeft ons doen besluiten van aen UE. voor te stellen, om aen het Staatsbestuer eene vermindering op de regten voor de boter van 3 ²⁰/₁₀₀ centimen per kilogram te vragen. De bestaende regten beloopt 7 ²⁰/₁₀₀ centimen.

Comptabiliteit.

Begrooting van 1858.

De stedelyke begrooting voor het loopende dienst-jaer 1858, is door de bestendige deputatie van den provincialen raed, in zyne zitting van 22 januarij jl. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 121,865-59
De uitgaven op	» 114,460-59
En het overschot op	fr. 7,405-»

Rekening.

De rekening van den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1857, voorloopig vastgesteld, toont aen :

Dat de ontvangsten van allerlei aerdt bedragen	fr. 143,539-62
Dat de gewoone en buitengewoone uitgaven beloopt	» 127,750-68
En het goed slot	fr. 15,788-94
De gemeente-comptabiliteit wordt by volharding op eene klare en regelmatige wyze gehouden.	

Pensioenkas.

Zie ons verslag over 1853-1854.

TITEL IV.

LIEFDADIGE GESTICHTEN.

Bureel van weldadigheid.

Wegens het bestuer van ons bureel van weldadigheid, dat alle erkentenis voor zyne belanglooze diensten verdient, moeten wy gelukkiglyk van geene verandering gewag maken.

Roerende en onroerende goederen.

De eenige verandering, die wy deswegens hebben aen te stippen, is de aenkoop van twee woningen te Lokeren van den heer J. A. Vogels.

Giften en legaten.

Door het overlyden van de vruchtgebruikster, de meid van wylen de jufvrouwen Mercie, te 's Gravenhage, is het legaat van Ned. f 700-», vroeger door deze aen het armbestuer gemaakt, in de maend november ll. in deszelfs kas gestort. In den loop van dit jaer heeft het voornoemd bestuer van de erven van wylen den heer G. Cornelissen een legaat van 200 franken verkregen.

Aenkoopingen, verkooping en mangelingen.

Zie hier voren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aenleggingen van kapitalen.

Sedert ons laetste verslag zyn er aen het bureel afgelegd geworden :

Door de stad twee obligatiën van fr. 1000-» van de leening van 1845, ci	fr. 2,000-»
Door de stad dry obligatiën van fr. 500-» van de leening van 1847, ci.	» 1,500-»
Door de stad een obligatie van fr. 500-» van de leening van 1848, ci.	» 500-»
Door de stad dry obligatiën van fr. 500-» van de leening van 1856, ci.	» 1,500-»

Totael fr. 5,500-»

Met deze en andere beschikbare penningen heeft het armbestuer belgische obligatiën voor een nominael kapitaal van fr. 6,500-» en zeven obligatiën van de stad, van fr. 500-» ieder, aengekocht.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt voortdurend op eenen regelmatigigen voet gehouden.

De niet vastgestelde rekening van den ontvanger, over het dienstjaer 1857, geeft op, dat de ontvangsten van allen aerd bedragen fr. 43,569-88
Dat de gewoone en buitengewoone uitgaven belopen. » 44,167-54

En dat het nadeelig slot bedraegt. fr. 597-66

De vastgestelde begrooting voor het loopende dienstjaer 1858, hierin begrepen een onderstand van de stad van fr. 27,500-» bedraegt in :

Ontvangsten	fr. 45,580-10
Uitgaven	» 45,262-55

Overschot fr. 377-55

Statistieke opgave van behoeftigheid.

De behoeftigen, welke ons armbestuer tydelyk moet ondersteunen, zyn nu sedert een jaer, door den beteren aerdappel-oogst nog al merkelyk verminderd, maer het getal van die, welke moeten worden uitbesteed, blyft altoos omtrent hetzelfde. Het bestuer heeft ook, zoo als wy in ons vorig verslag de hoop uitteden, bezuinigingen op zyne bestedingen kunnen doen, en wy zyn verzekerd dat hetzelfde niet zal nalaten; van, wanneer het immers mogelyk is, nog zyne uitgaven te verminderen.

Voor de verplegingskosten van onze behoeftigen in vreemde hospitalen, enz., hebben wy eene som van fr. 2,250-33 moeten betalen, dus fr. 745-13 minder dan in 1856.

Onderstands-uitdeelingen.

De uitdeelingen, door ons armbestuer zelf tot onderstand van personen, welke alhier hunne woonplaats hebben, gedaen, belopen volgens de rekening van 1857, te weten :

In geld	fr. 2,141-78
In brood	» 6,102-05
In kleederen en lynwaed.	» 2,046-67
Voor geneesmiddelen	» 2,228-49
Voor mondkosten der bestedingen	» 17,642-70
Voor huishuren	» 2,993-10
Voor doorkisten en begraefkosten	» 392-71
Voor onderstand aen vreemdelingen	» 3,602 31
Behalve den geldelyken onderstand van fr. 29,000-» heeft de stad nog betaeld voor : Verplegingskosten in vreemde hospitalen, enz., jaerwedde der doctoren, heelmeeesters en vroedvrouwen, onderstand aen ons gasthuis, enz., en onderhoudskosten van behoeftigen in het bedelaers-werkhuis	» 8,092-93

Zamen fr. 45,242-76

Betwistbare zaken.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Godshuizen.

Bestuer.

In het bestuer van onze godshuizen is gelukkiglyk geene verandering geschied.

Roerende en onroerende goederen.

Deze goederen hebben sedert ons laetste verslag geene verandering ondergaan.

Giften en legaten.

Het jongens-weezenhuis is door het sterfgeval, hiervoren onder den titel IV *Giften en legaten*, gemeld, insgelyks van wege wylen de jufvrouwen Mercie, te 's Hage, met een legaat van Ned. f 800-» begunstigd geworden.

Aenkooping, verkooping en mangelingen.

Zie hier voren titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aenleggingen van kapitalen.

Het Beggynhof heeft sedert ons laetste verslag geene aflegging van kapitalen ontvangen.

Aen het gasthuis is er afgelegd geworden, eene obligatie door de stad van fr. 500-»

Aen het jongens-weezenhuis id. id. » 500-»

En aen het meisjes-weezenhuis id. id. » 500-»

De aengelegde kapitalen bestaen in twee belgische obligatiën van fr. 1000-», gevende 4 1/2 o/o voor het gasthuis, en in eene belgische obligatie van 3 o/o van fr. 2,000-», en eene dito 4 1/2 o/o van fr. 1,000-» voor het jongens-weezenhuis.

Comptabiliteit.

De comptabiliteit wordt by volharding op eenen goeden voet gehouden.

De vastgestelde begrootingen voor het loöpende dienstjaer 1858, bedragen, te weten :

	ONTVANGSTEN.	UITGAVEN.	OVERSCHOT.
Het gasthuis	fr. 12,991-06	fr. 12,855-56	fr. 135-50
De infirmary van 't Beggynhof.	» 12,218-90	» 12,204-66	» 14-24
Het jongens-weezenhuis.	» 3,281-41	» 1,952-80	» 1,328-61
Het meisjes-weezenhuis.	» 9,947-50	» 7,093-60	» 2,853-90
S ^t Pieters-godshuis.	» 14,126- »	» 13,896- »	» 230- »
Algemeen totaal.	fr. 52,564-87	fr. 48,002-62	fr. 4,562-25
Die voor 1857 bedroegen.	» 36,219-30	» 35,773-72	» 445-58

Verschil in meer fr. 16,345-57 fr. 12,228-90 fr. 4,116-67

Dit verschil in meer komt voort door de nieuwe inrigting (*het St Pieters-godshuis*), welks begrooting, voor zoo veel de ontvangsten betreft, meest uit bydragen van de stad, het armbestuer en de weezenhuizen bestaet, en waerin ook de uitgaven van de weezenhuizen, overeenkomstig met bunne toelagen, voorkomen.

De niet vastgestelde rekeningen over het dienstjaer 1857 bedragen, te weten :

	ONTVANGSTEN.	UITGAVEN.	OVERSCHOT.	NADEELIG SLOT.
Het gasthuis.	fr. 15,015-69	fr. 10,505-59	fr. 2,708-30	fr. »-»
De infirmary van het Beggynhof.	» 9,965-41	» 10,552-60	» » »	» 889-10
Het jongens-weezenhuis.	» 5,657-75	» 1,505-85	» 2,551-90	» » »
Het meisjes-weezenhuis.	» 11,700-89	» 6,513-69	» 5,187-20	» » »

Algem^e totaal fr. 58,515-74 fr. 28,677-55 fr. 10,227-40 fr. 889-10

De groote overschot in de vooraengehaelde rekeningen is toe te schryven eensdeels : door de vermindering der pryzen van de eetwaren; de meerdere winsten op de kanten, door het meisjes-weezenhuis verveerdigd, en anderdeels : door dat de jongens-weezen uit het oud geslacht zyn verzonden, en er

eenige tyd verloopen was, voor dat men eene goede keus over de aengenomen ouderlooze jongens in St Pieters-godshuis heeft kunnen doen.

Betwistbare zaken.

Er bestaet by de godshuizen geene enkele betwistbare zaak.

Fondatie en infirmary op het Beggynhof.

Deze twee gestichten onderhouden 13 beggynen. De huishoudelyke bestiering is nog altoos dezelfde.

Opgaef der verzorgde zieken in het gasthuis.

Men heeft in ons gasthuis verzorgd, te weten :

	ZIEKEN				Totaal.
	ten laaste onzer stad behoorende	voor rekening van andere gemeenten.	voor rekening van den staet.	voor hunne penningen.	
Sedert 1 sept. 1837 tot 1 sept. 1838	347	18	24	14	405
En op hetzelfde tydstip van 1836-1837	226	21	17	7	271
Verskil { in meer	121	»	7	7	152
{ in min	»	5	»	»	»

Het is ons steeds aengenaem te mogen herhalen, dat de verzorging in ons gasthuis voorbeeldelyk en overbeterlyk is; dat de noodlydenden dáér niet alleen een troostend, maer gulhartig onthael ontvangen, en veelal hunne genezing aen de zorgen der gasthuisnonnen en aen de goede behandeling onzer doctoren en heelmeesters te danken hebben.

Het verledene jaer deelden wy niet genoegende gezondheids-herstelling van den eerw. heer pastoor Smolderen mede, en wy gaven tevens onze vrees over den ziekeleyken toestand van de eerw. moeder, zuster Barbara Van Schoubroeck, te kennen. Onze vrees

mogt zich al te spoedig verwezenlyken, vermits den 4° october, daegs voor dat wy ons jaerlyksch verslag deden, het aen den Almogende geliefde van zyne dienaers, na van de heilige Sacramenten voorzien te zyn, tot zich te roepen. Voornoemde zuster Barbara Van Schoubroeck, in de wereld Francisca Petronella, was sedert ruim 20 jaren overste van ons gasthuis geweest, en overleed, na eene lange en smertvolle ziekte, in den ouderdom van 69 jaren en byna 4 maenden. Deze eerbiedwaardige zuster, welke meer dan 30 jaren de belangen van dit zoo liefdadig gesticht ieverig behertigde, en tevens den lydenden evenmensch troostte en hielp verzorgen, werd in 1841 definitief als overste van ons gasthuis aengesteld, na alvorens, door den hoogen ouderdom van de vorige moeder, Monica Verlinden, vyf jaren als dusdanig te hebben gediend. Zuster Barbara won door haren minzamen omgang en hare zoetaerdigheid de genegenheid harer gasthuisnonnen, en wist tevens eene voorbeeldelyke tucht, gepaerd met gepaste zuinigheid, in het gesticht te houden.

De eerweerde zuster Francisca, in de wereld Maria Theresia Bulckens, is vervolgens door hare medezusters tot moeder van het gasthuis gekozen. Wy hebben alle vertrouwen, dat zy eene weerde opvolgster van wylen zuster Barbara zal zyn, en aen hare aengenomen taek niet zal te kort blyven.

St Pieters-godshuis.

Dit liefdadig gesticht, zoo lang verlangd en sedert 1856 bekomen, wordt door 7 religieusen van het orde van Ste Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat thans : 38 meisjes, 11 weezen, 12 oude vrouwen en 14 oude mannen.

Behalven den buitengewoonen onderstand van de stad van fr. 2000-», voor de nog te doene bouwingen, heeft het gesticht in den loop van dit jaer ook eene toelage van de provincie van fr. 600-» verkregen, die laet hopen dat ze nog negen achtereenvolgende jaren zulk eene som zal verleenen. Het gesticht heeft ook eene hydrage van den Staet van fr. 6000 ontvangen.

Aen de voornoemde bouwingen heeft men in den loop van dit jaer nog al veel gewerkt.

Genoemd gesticht heeft gedurende het 2^e halfjaer 1857 voor het huishouden :

Ontvangen	fr. 1425-01
Uitgegeven	» 1355-60

Meer ontvangen dan uitgegeven . . . . . fr. 69-41

Zinneloozen.

Het getal der zinneloozen, tot onze stad behorende, beloopt nog 34.

Ons armbestuer heeft er in S ^t Hubertus- en in S ^t Julianus-gasthuis te Brugge te onderhouden	11
Id. id. in S ^t Josephus-gasthuis te Erps-Querbs.	13
Id. id. by familie en andere persoonen uitbesteed.	3
Door hunne familiën worden onderhouden	7

Overeenkomend totaal. 34

Blinden en stom-dooven.

Het getal der blinde persoonen in onze stad is hetzelfde gebleven.

De stom-doove J. B. Verheyen is sedert eenige weken uit het koninklyk Instituut te Schaerbeek teruggekomen, en woont nu by zyne ouders te Raevens. Twee alreeds bejaerde stom-dooven verblyven nog altoos alhier ter stede by hunne familie.

Bedelaers-werkhuïs.

Het getal bedelaers, die de stad te Hoogstraten heeft te onderhouden, blyft verminderen.

Gedurende het 4 ^e kwartael 1857 zyn er geweest	12
» 1 ^o » 1858	9
» 2 ^e »	9
» 3 ^o »	9

Totaal. . . . .

En op gemeld tydstip in 1856-1857 53

Vershil in min. . . . .

TITEL V.

EERE-DIENST.

Geestelykheid, kloosters, geestelyke corporatiën, enz.

De eerw. heer Emilius Vollen is, sedert ons laetste verslag, als geestelyke directeur van het klooster van het H. Graf alhier genoemd, en onze inboorling, de eerw. heer Josephus Romanus Dierckx, is als onderpastoor op het Beggynhof aengesteld.

Buiten het afsterven van de eerw. overste van het gasthuis, waervan wy hebben gesproken, en het overlyden in het klooster van het H. Graf van zuster Ambrosina, in de wereld Maria Dykmans, zyn er ons geene veranderingen in de geestelyke corporatiën bekend.

Kerkfabrieken.

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkfabrieken en de bureelen der kerkmeesters, blyven jaerlyks in de maend april, overeenkomstig het decreet van 30 december 1809, geschieden.

De rekeningen over 1857, die ter stads-secretary zyn overgelegd geworden, geven de volgende uitkomst :

A. St Pieters-kerk.

Gewoone en buitengewoone ontvangsten fr. 14,052-67	
Uitgaven van allen aerd	» 14,043-22

Overschot. fr. 9-45

B. St Davo's-kerk te Oud-Turnhout.

Ontvangsten	fr. 2,551-15
Uitgaven	» 2,565 43

Te kort fr. 14-28

C. De kerk van St Job, te Schoonbroeck.

Ontvangsten	fr. 788-02
Uitgaven	» 781-44

Overschot fr. 6-58

D. De kerk van Onze Lieve Vrouw, te Severdonck.

Ontvangsten	fr. 1,057-12
Uitgaven	» 958-55

Overschot fr. 98-57

Roerende en onroerende goederen.

De verkoop van de zeven woningen en een mastbosch, welke het fabriek van St Pieter's-kerk gemagtigd was te vervreemden, is door de bevoegde overheid goedgekeurd geworden.

De aanvraag, door het kerkfabriek van St Bavo, te Oud-Turnhout, gedaen, is niet goedgekeurd, maer de provinciale overheid heeft het gevoelen des raeds gedeeld, en genoemd kerkfabriek gemagtigd van het openbaerlyk te verkoopen.

Giften en legaten.

St Pieters-kerk is door wylen jufvrouw M. T. P. Devisser met een legaet van fr. 200-», tot de versiering van Onze Lieve Vrouwe autaar, enz., begunstigd geworden.

Aflegging en aanlegging van kapitalen.

De gedane afleggingen zyn :

Door de erven J. B. Vandepool, te Casterlé, aen het fabriek van St Pieter's-kerk,

1° Van eene obligatie van fr. 997-71 aen 3 o/o, en

2° Door J. B. Dierckx, alhier, aen 't fabriek van St Bavo's-kerk, te Oud-Turnhout, eene gehypothekeerde obligatie van fr. 800-» aen 4 o/o.

Gemelde kerkfabrieken zyn aenzocht geworden de afgelegde gelden tot het aenkoopen van belgische obligatiën te gebruiken.

TITEL VI.

OPENBAER ONDERWYS.

Kollegie van middelbaer onderwys.

In de latynsche scholen onzer stad, van de aloude tyden af befaemd, en dewelke op een tydstip van 18 jaren *vyf primussen* der alvermaerde Universiteit te Leuven voortbragten (*), heeft men nooit een zoo uitgebreid onderwys als nu in ons kollegie gegeven. Men kan, om zoo te zeggen, geene vakken, die tot het middelbaer onderwys behooren, noemen, of dezelve worden er aangeleerd; — onderwys dat de studenten in staet stelt van, na hunne scholen alhier te hebben gedaen, met gemak zich in de hoogere studiën te vervoorderen.

Voornoemd kollegie, dat nog altoos door den eerweerden pater Devos wordt bestuurd, en 9 professoren bezit, telt 170 studenten, waervan er een groot gedeelte als *internen* in de schoone, nieuwe, groote gemackte gebouwen van het kollegie inwoonen.

Middelbare school.

In het besturend personeel van het bureel is er sedert ons laetste verslag geene hoegenaemde verandering geschied.

In het onderwyzend personeel heeft de volgende verandering plaets gehad : de heer Roekens, wie aller achtung weerdig was, en die als 1° regent der school zoo wel van de scholieren als van de ouders werd bemind, en welke door zyne goede hoedanigheden eene goede nagedachtenis heeft nagelaten, is door het staetsbestuer tot directeur der middelbare school te Maeseyck benoemd geworden; de heer Germain is tot 1° regent, en de heer Orthmyer als 2° regent bevorderd. De heer Paumen, vroeger professor te St Ghislain, is in dezelfde hoedanigheid alhier geplaciert.

(*) Juist eene eeuw geleden telde Turnhout onder zyne inboorlingen een primus (zie den titel: *Vershillende voorwerpen*).

Nogmaels mogen wy met genoegen zeggen, dat onze middelbare school weer op eene buitengewoone wyze heeft uitgemund. By den laetsten pryskamp, tusschen de middelbare scholen van ons land, heeft zy zich andermael onderscheiden. Van de acht leerlingen, medekampers, hebben de nagenoemde zeven de volgende onderscheidingen behaald.

De leerling H. Wybauw, heeft met 79 $\frac{1}{2}$ punten op 100, den 2° prys van het algemeen *concours* bekomen en is de 2° van den vlaemschen pryskamp.

Petrus Hermans, van Thielen, heeft den 4° prys met 77 op 100 punten behaald, en den 3° van het vlaemsch.

Jos. Schools, heeft met 71 $\frac{9}{10}$ op 100 punten den 9° prys verkregen en eene eervolle melding voor het vlaemsch.

J. Van Best, van Valkenswaard, heeft met 69 $\frac{8}{10}$ op 100 punten den 10° prys bekomen en den 4° van het vlaemsch.

Evariste Kunen heeft met 65 $\frac{8}{10}$ op 100 punten den 9° *accessit* verkregen.

E. Delhuvonne heeft met 64 $\frac{1}{2}$ op 100 punten de 1° eervolle melding gehad.

Karel Sanders, van Lier, heeft met 62 $\frac{7}{10}$ punten op 100 de 2° eervolle melding bekomen.

Het is onnoodig van gewag te maken, dat deze uitslag hoogst vleijend voor den directeur Sanders en al de professoren moet aenschouwd worden; ja, wy moeten het herhalen, dat het niet alleen eene eer voor de stad, maer ook van een onwaerdebaer nut voor de burgers is, van zulk eene school te bezitten. Dezelve heeft zich op het feest van 25 september II. te Brussel, door ruim 70 leerlingen doen vertegenwoordigen.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente-schoolonderwyzers blyven by volharding aen het doel, dat zy moeten betrachten en aen ons vertrouwen beantwoorden. In onze scholen worden nog steeds meerder behoeftige kinderen dan andere onderwezen.

De uitslag van den pryskamp, die er onlangs tusschen de lagere scholen van de kantons Arendonck

en Turnhout, heeft plaets gehad, was op 25 september II. nog niet bekend. Wy koesteren de hoop van het toekomende jaer hierover eene eervolle melding te mogen geven.

Byzondere lagere scholen, bewaerscholen en scholen voor bejaerde personen.

Zie deswege ons verslag over 1852-1853.

Zondagscholen.

Met genoegen mogen wy herhalen dat deze zoo nuttige inrigting voor onze stad, haren heilzamen invloed onder onze kleine burgerklas blyft verspreiden. Het is ook aen deze inrigting, die ieder weldenkend burger naer weerde schat, dat er zoo vele personen eene zedelyke beschaving en kennis hebben verkregen, welke door hunnen handel en wandel zich reeds als nuttige leden der maetschappy doen onderscheiden.

Op 1 september jl. ontvingen in onze zondagscholen 691 personen het onderwys, te weten : 213 jongens en 478 meisjes.

Scholen van nyverheid, kunsten, ambachten en normaelscholen.

Deze bestaen hier ter stede niet.

Onderwyzend personeel, jaerwedden der onderwyzers, enz.

De verandering, die het onderwyzend personeel heeft ondergaen, is hier voren onder den titel : *Middelbaer Onderwys*, aangestipt.

Volgens de stedelyke begrooting is er voor het loopende dienstjaer, door de stad toegestaen :

1 ^o Voor de school van middelbaer onderwys, onderstand	fr. 2,400-»
2 ^o Voor het kollegie van middelbaer onderwys, toelage	» 2,000-»

Mede te dragen fr. 4-400-»

Medege dragen fr.	4-400-»
3° Voor de stads kostelooze school	» 2,603-»
4° Voor de school te Oud-Turnhout	» 909-»
5° Voor die te Schoonbroeck	» 418-»
en 6° Voor die te Severdonck	» 433-»

Totaal fr. 8,963-»

Schoollokalen.

Al onze schoollokalen zyn in goeden staet.

Onderstanden voor het lager onderwys.

De stad heeft in 1857 slechts eenen onderstand van fr. 1000-» voor het lager onderwys ontvangen.

Byzondere kostscholen.

De byzondere kostschool voor meisjes, door de Kanonikessen van het II. Graf gehouden, blyft steeds onder alle punten aanbevelenswaardig. Men telt thans in die school 35 pensionnaires, te weten : 28 uit ons land, 6 uit Holland en 1 uit Engeland.

TITEL VII.

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

T'rekenschool.

Wy hebben deswegens geene byzonderheden te melden.

Byzondere verzameling van kunstvoorwerpen en ouden.

Dit jaer is de byzondere verzameling van kunstvoorwerpen en ouden van den heer Van Genechten, voorzitter der regtbank alhier, nogmaels verrykt geworden met verschillende voorwerpen, als namelyk

met Japaensch porcelein en Venetiaensch glaswerk. Onder de verscheidene merkweerdige geldmunten en penningen, die men in zyn kabinet aantreft, vindt men 1° eene in het zilver, nopens den Slag van Turnhout (in de Thielsche heide) in 1597, waerop men leest : *Wegens den vyand onder het gezag der Staten en het beleyd van den Prins Mauritz, te Turnhout verslagen, na tien steden en dry schransen veroverd en het gansche land aan deeze zyde des Ryns bevredeigt te hebben in 't jaer 1597.* 2° Een halven Carolus-gulden, te Antwerpen geslagen, en 3° de groote gouden reael van Maximilianus, welke beide geldstukken men maer zelden in andere kabinetten ontmoet.

Het byzonder kabinet van den heer J. Van Hal, rentenier, is sedert een jaer merkelyk met verschillende voorwerpen en kunststukken verrykt geworden, namelyk met : 1° Een portret van den Graaf van Egmont, waervan wy onder de verschillende voorwerpen gewagen; 2° een dito van des graven's echtgenoote, gravinne palatyn Sabina van Beijeren; 3° een dito van de hertogin van Alva, op koper, door Velasquez; 4° een dito van Lodewyk de XVI, op yvoor; 5° eene schildery verbeeldende de bruiloft van Chana in Galileë, door Sebastiaen Franck; 6° eene dito vertoonende eene oude vrouw met groenten; 7° eene dito van pater Segers en figuer van Schut, bloemen afbeeldende; 8° eene dito van Van Heemskerke, verbeeldende eene herberg met drinkers en zatlappen; 10° twee dito van Horremans, vertoonende huisvertrekken met dronkaerds en losbandige knapen; 11° twee dito, landschappen afschetsende, door Waterloo; 12° een geschilderd landschap door Artois; 13° het portret van den hertog Karel van Loreynen; 14° eene vaes met figuren door Bernard de Palici; 15° eene raem van geschilderd glas, de zeven werken van hermhertigheid verbeeldende; 16° een oud saxisch porseleinen servies, enz. enz.

Muziekgenootschappen.

Wegens de gezelschappen onzer beide Harmoniën zie men ons verslag over 1855-1856.

Ruim een jaer geleden is er alhier ter stede een zanggenootschap, onder den titel van *Kunst- en Nyverheid*, onder de werklieden van het fabriek van den heer Ant. Van Genechten, opgericht, onder het eere-voorzitterschap van den heer J. De Somer, zoon, onder het voorzitterschap van den heer C. Poupaert, en onder het bestuer en onderrigt van den heer F. Cremers. Dit genootschap, dat 60 werkende leden telt, heeft reeds verscheidene concerten gegeven, waeronder een ten voordeele van den armen onzer stad, waervan de opbrengst tot 160 francs heeft be- loopen. Aen den standaerd van het gezelschap pryken reeds vier eere-penningen, welke allen uit erkente- nis en tot aenmoediging zyn geschonken. De beoefe- ning der zangkunst oefent enen heilzamen invloed uit op de beschaving en zeden der werkende leden.

Letterkundige genootschappen.

Zonder byzondere verandering.

TITEL VIII.

GEZONDHEIDSDIENST (HYGIËNE) EN OPEN- BARE GEZONDHEIDS-GESTELTENIS.

Wegens het *geneeskundig toezicht*, het *genees- kundig personeel* en de *commissie voor de gezondheid* hebben wy geene verandering mede te deelen.

Openbare gezondheids-gesteltenis.

Behalve dat er ten gevolge van de pokken nog al eenige personen en kinderen zyn overleden, heb- ben er geene andere kwaadaerdige ziekten geheerscht, en de gezondheids-gesteltenis is thans in onze stad voldoende.

De overlydens van 1° january tot 1 september II. beloopten tot 279, en op hetzelfde tydstip van 1857 waren er 249.

Koeipokinënting.

Zie ons verslag over 1848-1849.

Zindelykheid der straten.

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of ligchaemsoefening.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begravenissen.

Zie ons verslag over 1850-1851.

Rampen en ongelukken.

De rampen en ongelukken, die wy sedert ons laetste verslag te betreuren hebben gehad, zyn : 1° De brand van de hoeve van den heer P. Verheyen, op het Zwane Veen, waer alles, oogst, vee, boeren- gereedschap, huismeubelen en kleederen van den bewoner in is verslonden; 2° de woning van Meeuwis, wever te Oud-Turnhout, wiens vrouw er ongelukkiglyk in is verbrand; 3° een beginsel van brand by den heer Charels, in de Potterstræct; 4° het afbranden van de woning van J. B. Huygaerts op de Rist; 5° de brand in den mast van den heer Ver- heyen voornoemd, omtrent de Rhodes-brug; 6° het afbranden van den roof der heide van Daniels te Papenbruggen; 7° de brand aen de stalling der gen- darmerie, en 8° het verdrinken van een kind te Rhodes.

TITEL IX.

OPENBARE VEILIGHEID, JUSTICIE EN GEVANGENHUIZEN.

Policie, inrigting en personeel, ordonnantiën en reglementen.

Behalve het in zwang stellen van het byvoegsel aen

het policie-reglement, waarvan wy onder titel II (gemeente-reglementen) spreken, moeten wy van geene veranderingen desaengaende gewagen.

Aenhoudingen, misdaden en overtredingen.

Sedert den 1^a september 1857 tot den 1^a september jl.; heeft onze policie 166 processen-verbael opgemaakt, te weten :

Voor bedelary	2
» biëndievery	4
» houtdievery	8
» strooiseldievery	30
» dievery van gras en veldvruchten	15
» » van aerde op de buertwegen	1
» huisdievery met en zonder braek	10
» dievery van verschillende voorwerpen	3
» het weiden van vee op andermans gronden	12
» geweldenary op den openbaren weg en aanranding tot zedenbederf	3
» kindermoord	1
» mishandelingen, beledigingen en scheldwoorden	14
» schending van boomen	1
» schielyke dood	1
» ontstane branden	7
» overtredingen aen het brandreglement	7
» » aen de wet op de jagt	4
» » aen de wet op de levensmiddelen	1
» andere overtredingen en voorvallen	28
» » aen de gemeente-reglementen en van enkele policie	22

Totael 166

De ordonnantiën en gemeente-reglementen worden tamelyk wel nagekomen.

Zelfmoorden.

Wy hebben ééne zelfmoord te betreuren gehad.

Gevangenhuis.

Zonder groote verandering.

Hulpmiddelen tegen den brand.

Zie ons verslag over 1855-1856.

Paspoorten.

Sedert 1^a september 1857 tot 1^a september ll. hebben wy zes binnenlandsche paspoorten afgeleverd, en zyn er dertien buitenlandsche paspoorten gevraagd, te weten : 10 voor Duitschland en Frankryk, 2 voor Frankryk en 1 voor Holland.

Zakboekjes voor werklieden en dienstboden.

Sedert 1^a september 1857 tot 1^a september jl. hebben wy andermael 46 zakboekjes afgeleverd. Het getal der afgegevene zakboekjes beloopt tot 1525.

Aenplakking, openbare roepers.

Zonder verandering.

TITEL X.

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN.

Burgerwacht, plaetselyke inrigting, enz.

Het getal der personen, alhier ter stede, ingevolge de wet over de inrigting der burgerwacht, dd. 8 mei 1848, ingeschreven, beliep by herziening op 1^a january jl. 2700.

De voor den werkelyken dienst aangewezenen manschappen zyn in een legioen, bestaende in twee battillons en 8 compagniën, verdeeld.

Van de 702 personen, in 1858 door ons voor den werkelyken dienst aangewezen, zyn er door hunnen ouderdom of om andere redenen, 47 buiten dienst gesteld en 26 nieuwe ingelyfd.

De kiezingen der officieren, onder-officieren en kaporaels van het legioen zyn, ingevolge de opgenoemde wet, op den 2^a en 10^a augustus jl. geschied. Het legioen is thans als volgt zamongesteld :

1^e Bataillon.

Majoor : Dierckx, J.
Doctor : Van Everbroeck, J.
Bygevoegden id. : Bruggeman, R.

1^e Compagnie. Kapitein : De Chaffoy, H.
Luitenant : Versteyley, F.
Onder-luitenanten : Goossens, J. en
De Meyer, F.

2^e Compagnie. Kapitein : Crols, J. B.
Luitenant : Vanderpoorten, P.
Onder-luitenanten : Daems, Jos. en
Maes, M.

3^e Compagnie. Kapitein : Hombrouck, C.
Luitenant : Vermeulen, C.
Onder-luitenanten : Savelkoel, G. en
Mermans, A.

4^e Compagnie. Kapitein : Neeckx, J.
Luitenant : Verrees, A.
Onder-luitenanten : Vueghs, J. en
Vanlaer, C.

2^e Bataillon.

Majoor : Van Ravensteyn, J.
Doctor : Snieders, R.
Bygevoegden id. : Jacobs, C.

1^e Compagnie. Kapitein : Merten-Vanhees, J.
Luitenant : Leysen, G.
Onder-luitenanten : Van Gorp, J. en
Meert, F.

2^e Compagnie. Kapitein : Dierckx, P.
Luitenant : Van Pelt, G.
Onder-luitenanten : Wagemans, H.
en Brosens, J. P.

3^e Compagnie. Kapitein : Devel, V.
Luitenant : Hoskens, P. J.
Onder-luitenanten : Van Mechelen, P.
en Proost, F.

4^e Compagnie. Kapitein : Daelen, J.
Luitenant : Janssens, L.
Onder-luitenanten : Dierckx, C. en
Goelen, J.

De laetste compagnie had aen de oproeping voor de

kiezing van den 2° augustus 11. niet beantwoord,
maer heeft den 9° derzelfde maend de voornoemde
officieren gekozen.

De staf-officieren, benoemd by koninklyk besluit
van 6 september 11., gedagteekend uit Rajatz, zyn :

Luitenant-colonel-commandant : Gerstmans, M.

Kapitein-adjutant-majoor : Cools, J.

Kapitein-kwartiermeester : de Fierlant,

Verslagdoener by den tuchtraed : Van Hal, J.

Luitenant-adjutant-majoor van het 1° bataillon :
Van Eyck, J.

Idem van het 2° bataillon : Coppens (baron).

Luitenant-kwartiermeester van het 1° bataillon :
Liebrechts, E.

Idem van het 2° bataillon : Dierckx, H.

De heeren Smagghe en Jos. Marynen zyn door de
officieren in hunne onderlinge graden van doctor
van het legioen en luitenant-vaendrig gehandhaefd
geworden.

Milicie.

Bepaald aendeel.

Het bepaeld aendeel voor onze stad is voor het
loopende jaer met 4 verminderd en op 30 bepaeld
geworden.

Het getal ingeschreven lotelingen was 131.

Niemand heeft zich wederspannig getoond.

Gevolg der werking van den milicie-raed.

Er zyn dit jaer wederom maer dry zittingen van
den milicie-raed geweest.

Getal en redenen der vry- en uitstellingen.

28 lotelingen, welke dienstpligtige nummers had-
den, zyn door den voornoemden raed, hetzy tydelyk
of definityf, vrygesteld, te weten :

Voor ligchaems-gebreken	9
» kleinheid van gestalte	2

Medege dragen	11
Voor broeders in dienst, en tevens by nummers-verwisseling, plaetsvervanging en uit den dienst ontslagen	8
Voor onderstand van ouders	2
» » van weduwe	1
» als student in de godsgeleerdheid	1
» als eenig kind	1
» als in werkelyken dienst zynde	1
Totael.	25

Men heeft dit jaer geen één reklaem van beroep by de bestendige deputatie gedaen, tegen de vrystelling aen andere persoonen toegekend. Dry miliciens zyn by den gemelden raed in beroep gegaen wegens de beslissing van den milicie-raed, ten hunnen opzigt genomen, en twee der reclamanten zyn vrygesteld.

Van de 131 lotelingen, dit jaer ingeschreven, zyn er:
 3 die alleenlyk kunnen lezen,
 20 welke kunnen lezen en schryven,
 60 die kunnen lezen, schryven en cyferen, en
 48 welke hoegenaeind geen onderwys hebben genomen.

Garnizoen. Casernement.

Nihil.

TITEL XI.

OPENBARE BELASTINGEN.

Kadaster.

De werkzaamheden wegens het kadaster worden steeds met de grootste zorg nagegaan en afgewerkt.

Grondbelastingen.

Opbrengst.

De opbrengst der grondbelastingen van onze stad voor het loopende iaer bedraegt :

In principael	fr. 29,486- »
In opercentimen	» 4,440-17
Totael ten voordeele van den staet	fr. 34,926-17
<i>Opercentimen.</i>	
1° Voor de provincie	fr. 3,243-46
2° Voor de gemeente	» 6,192-06

Algemeen totael fr. 44,361-69
 En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 304,592-03, en is verdeeld op 1421 artikelen.
De marc le franc is $14 \frac{56451}{1000000}$.

Persooncele belastingen.

Getal der aengeslagenen.

Onze stad telt 979 belastingschuldigen.

Bedrag der kohieren.

Het gezamenlyke bedrag der kohieren, voor het loopende dienstjaer, beloopt fr. 32,960-44, en is verdeeld als volgt :

Hoofdsom ten voordeele van den staet	fr. 23,137-39
<i>Opercentimen.</i>	
1° Voor den staet	» 2,313-83
2° Voor de provincie	» 2,543-11
3° Voor de gemeente	» 4,858-85
4° Opnemings-kosten	» 105-36

Overeenkomend totael fr. 32,960-44

Huerwaerde.

De belastbare huerwaerde volgens de kohieren is fr. 126,710- »

Deuren en vensters.

Er zyn in onze stad 7951 deuren en vensters aen de belasting onderworpen, te weten : 2534 a rato 84 80/100 en 5417 aen fr. 1-06.

Haerdsteden.

Men telt in onze stad 1537 haerdsteden die belasting betalen, te weten : 543 aen fr. 1-85, 636 aen fr. 1-59 en 356 aen fr. 3-71.

Mobilair.

Het mobilair is voor eene som van fr. 417,805 in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

267 dienstboden betalen belasting, te weten : 60 fr. 6-36, 153 fr. 8-48 en 54 fr. 14-84.

Peerden.

Men telt in onze stad 50 peerden die belasting betalen, te weten : 12 fr. 10-60, 1 fr. 14-84, 36 fr. 15-2, en 1 fr. 42-40.

Patentregt.

Het getal der patentpligtigen is met 2 verminderd. Men telt er in onze stad voor het loopende jaer 864.

De controleur der belastingen, de heer Vandevyver, blyft in zyne betrekkingen met de zettters loffelyk handelen.

Bedrag der kohieren.

Het bedrag der kohieren, voor het tegenwoordig dienstjaer uitvoerbaer verklaerd, beloopt :

In hoofdsom . . . . . fr. 8,969-46

Opcentimen.

- 1° Voor den staet . . . . . » 896-01
- 2° Voor de provincie . . . . . » 178-21
- 3° Voor de gemeente . . . . . » 1,251-80

Algemeen totael fr. 10,299-38

Slytregt op de sterke dranken.

Getal der belastingschuldigen 130.
Bedrag der kohieren fr. 2,951-25.

Slytregt op den tabak.

114 belastingschuldigen zyn aengeslagen voor fr. 924-50.

Provinciale belasting op de honden.

De provinciale belasting op de honden is in 1857 nogmaels vermeerderd. Zy heeft zuiver opgebracht fr. 1,294-96. Het 3° aen de stad toekomende, bedraegt gevolgenlyk fr. 431-65.

Accynsen.

De accynsregten, in onze stad door den heer ryksontvanger, gedurende het jaer 1857 ontvangen, belopen, te weten :

- Op het zout . . . . . fr. 22,728-2
- » het binnenlands gedistilleerd . . . . . » 1,988-77
- » het buitenlands gedistilleerd . . . . . » - - -
- » de bieren en azynen . . . . . » 14,736-63
- » zegels van kwittantiën . . . . . » 20-75

Overeenkomend totael. fr. 39,474-15

In- en uitgaende regten.

De in- en uitgaende landsregten, alsmede die van den doorvoer, gedurende 1857, door den voornoemden ontvanger ingemaend, bedragen, te weten :

- De inkomende regten . . . . . fr. 5,305-93
- » uitgaende . . . . . » 47-25
- » doorvoer (transit) . . . . . » - - -
- » zegels van kwittanciën . . . . . » 27-06

Totael fr. 5,380-24

TITEL XIX.

OPENBARE WERKEN.

Persooncel, regeling van den dienst.

Zonder verandering.

Groote wegen en straten.

Op uwe herhaelde aenvraag, betrekkelyk de bestrating van den nieuwen buertweg van onze stad over Merxplas op Hoogstraten, hebben wy eenigzins de hoop verkregen, dat deze door den heer gouverneur zal worden ondersteund.

Wy hebben, om deze werken het toekomende jaer gedeeltelyk te kunnen aenbesteden, voorloopig eene som van 21 duizend franken in de begrooting voor 1859 voorgedragen.

De genaemde Kwakkelstraet is, sedert ons laetste verslag, byna tot aen het kerkhof gekasseid, en zal binnen eenige dagen op geheel hare lengte afgewerkt zyn.

Onze buertwegen en straten worden goed onderhouden, en zyn sedert eenige jaren merkelyk verbeterd.

Stads brandspuiten.

Zonder verandering.

Openbare verlichting.

De verbetering der openbare verlichting in de stad blyft steeds ons oogmerk; en wanneer wy door gebrek aen geldmiddelen en onaennemelyke voorwaerden de verlichting door de gaz nog moeten uitstellen, betrachten wy toch alle jaren, met de kleine, eene verbetering tot stand te brengen. Wy hebben nogmaels vermeend het crediet deswege met fr. 100-» te moeten verhoogen en op fr. 2,400-» voor te stellen. In 1837 beliep dit crediet slechts 900 franken.

Merkten.

Ons reglement over den verkoop der granen, met 1° january ll. in zwang gesteld, heeft het gewenscht doel niet mogen bereiken. Het schynt dat bakkers en kooplieden het uitwerksel onzer beschikkingen in het geheim weten tegen te gaen, en de behoefligen blyven het slagtoffer van dezen staet van zaken.

De octrooiregten van de boter, voor het verbruik onzer inwooners bestemd, zyn vermeerderd. Er zyn

in den loop van het verledene jaer 101,322 $\frac{1}{4}$ kilogrammen boter aengegeven geworden.

De verpachting der regten, om vleesch in 1858 in het vleeschhuis te mogen verkoopen, heeft ook meerder opgebracht, en is voor fr. 546-» toegewezen.

Het staengeld op de graenmerkt, enz., heeft insgelyks in 1857 fr. 57-62 meerder opgebracht, en er is voor fr. 1,151-85 in de stadskas gestort.

Op onze graenmerkt, waer onze landbouwers weinig of niet met hun graen komen, is verkocht

	TARWE. hect.	ROGGE. hect.	GERST. hect.	BOEKWEIT. hect.
In 1857	1003	11,263	92	756
In 1856	768	10,415	375	1,057
Verschiil	{ in meer 235	848	»	»
	{ in min »	»	283	301

Slagthuis.

Zie ons verslag over 1851-1852.

Rivieren en waterloopen.

De door ons bevolene byzondere kuisching van de rivieren de Aa en de Wamp, in de maend mei ll., is dit jaer door de groote droogte tamelyk wel uitgevoerd. Onze policie heeft deswege geene processen verbael moeten opmaken. De verplichtende zuivering der andere rivieren en waterloopen is ook redelyk goed gedaen geworden.

Door onze aendringing by den heer minister van openbare werken, hebben wy bekomen, dat dit jaer de waters der vaert, te beginnen van de brug te Raevens, niet zyn afgelaten geworden. Deze bekomene gunst, vooral in een jaer van aenhoudende droogte, is voor onze stad van een groot nut geweest. Vooreerst hebben wy het kasteel-water altoos op eene zekere hoogte kunnen behouden, hetwelk, in geval van brandrampen, die wy gelukkiglyk buiten het beginsel van den brand by den heer Charels en het afbranden der stalling van de gendarmerie, in de stad niet te betreuren hebben gehad, zeer geruststellend voor onze burgers was, en ten andere, zouden

sommige onzer fabrieken, door gebrek aen water, niet hebben kunnen blyven werken.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen.

Behalve de veranderingen en merkelyke verbeteringen aen het huis der stad, in de Herenthalsstraet, toegebracht, hebben wy ons by den onderhoud bepaeld.

Opening van plaetsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen.

Wy hebben wegens de opening van plaetsen, nieuwe straten en wegen, geene verandering bekend te maken.

Betrekkelijk de tweede waterafleiding van de vaert naer het binnenste der stad, door een groot getal onzer medeburgers gevraegd, hebben wy den heer conducteur Wybauw gelast, om hierover eene ernstige studie te doen, ten einde deze aenvraag met al de vereischte inlichtingen aen uwe beraming te kunnen onderwerpen. Voormelde heer komt ons zyne werkzaamheden mede te deelen, en wy zullen dezelve eerstdaegs aen uw onderzoek onderwerpen.

Byzondere bouwingen.

Sedert ons laetste verslag zyn de nagenoemde nieuwe gebouwen op ons grondgebied gemaekt, te weten: 1° De wooningen van den heer J. P. Brosens in het Lokerakker tegen den yzeren weg; 2° de wooningen van den heer Heuvelmans, op het Schorvoirt; 3° het huis van de wed. Hermans, te Schoonbroeck; 4° de landbouwerswooning, stal enz. van H. Van Gestel te Rhodes; 5° de wooningen van den heer Ceusters en van den heer J. M. Proost, te Oud-Turnhout; 6° het huis van den heer Meses en de twee wooningen van den heer Van Nieuwenhuyzen, binnen de stad in de Potterstraet, en de wooningen van den laetstgenoemden aen den Weestgegroet; 7° de wooning van Bertels in 't Vianen; 8° het huis van de heeren H. Van Genechten en P. Verheyen in de Gasthuisstraet; 9° het huis van den heer P. Haeckx, dat van jufvrouw wed. P. P. Van Dooren, en het maken van een tweede verdiep op dat van den heer

Kerstens, in de Herenthalsstraet, en 10° de gedeeltyke verandering van de gebouwen aengekocht van de stad door den heer Glénisson.

TITEL XIII.

LANDBOUW.

Hoedanigheid en opbrengst van den grond.

Men zie hier over ons vorig verslag.

Staet van den oogst.

De oogst op ons grondgebied is ditjaer, vergeleken met andere streken uit de provincie, redelyk goed geweest. De tarwe, waervan de hoedanigheid zeer goed is, heeft, ofschoon er door den grooten wind op 8 augustus laetstleden veel graen van de ongekoppte op het veld was gebleven, veel opgebracht. Het vroeg koron (rogge) voornamelyk op de leege gronden, is wederom van eene goede hoedanigheid en heeft veel opgeleverd. Integendeel, het later gezaaide is van hoedanigheid en opbrengst veel minder, en heeft bovendien ook veel, door den vooraengehaelden wind, geleden. Het koolzaed heeft zeer weinig opgebracht. De haver is van hoedanigheid goed, maer heeft op de hooge gronden eenen geringen oogst gegeven. De vroege bockweit, die, zonder den voormelden wind, buitengewoon goed zoude geweest zyn, heeft nu maer eenen redelyken, en de late, eenen slechten oogst opgeleverd.

De voederplanten hebben dit jaer, doorde aenhoudende en langdurige droogte, nog eenen slechteren oogst dan de dry voorgaende jaren gegeven.

De aerdappelen, integendeel, hebben op ons grondgebied veel opgeleverd. De vroeg geplante blyven nog altoos in opbrengst en in hoedanigheid de beste.

De aerdappelziekte, welke men in de maend july II., na eenige dagen regen, om zoo te zeggen, algemeen aen het loof konde bemerken, is wederom door de opvolgende droogte verdwenen, en het is slechts hier

en daer, dat men ziekte aen de vrucht gewaer wordt. De ondervinding blyft nog steeds bestatigen, dat de droogte, wanneer zy by tyds komt, telkens den voortgang der ziekte belet.

Opbrengsten.

Men berekent, dat de navolgende granen, zaden, enz., per hectare, middelbarig, in onze gemeente hebben opgebracht, te weten : 1° de tarwe 22 hectoliters; 2° het koren (rogge) 19 hectoliters; 3° de wintergerst 32 hectoliters; 4° de boekweit 23 hectoliters; 5° de haver 30 hectoliters; 6° het koolzaed 6 hectoliters, en 7° de aardappelen 220 hectoliters.

Over ons aengenomen stelsel, tot het berekenen van de voornoemde opbrengsten, zie men ons vorig verslag.

Beplantingen en ontginningen.

Erzyn ons grondgebied, gedurende het loopende jaer, weinig beplantingen gedaen.

De kleine ontginningen nemen integendeel alle jaren toe, vooral met het opbreken van houtkanten en bosschen, om voor landen en weiden te bestemmen.

De byzonderste ontginningen op ons grondgebied, namelyk die van de heeren Bouvier, B. C. Caers, C. A. De Fierlant, J. A. A. Dierckx, Van der Beken-Pasteel en P. J. Verheyen, blyven nog altoos in belangrykheid winnen.

Irrigatiën.

Het hooi, op de kunstbeemden van den heer Van Put, op ons grondgebied gewonnen, omtrent 68 hectaren, heeft dit jaer andermael buitengewoon veel opgebracht. De verkoopingshiervan op 30 juny jl., door den notaris Ceulemans gedaen, heeft, volgens eene aen ons gegevene officieële opgaef, in hoofdsom opgeleverd fr. 12,375-» en de toemaet of nagras, op 6 september lactstleden fr. 1762-»

Staat van de peerden en van het vee. — Opneming. — Verbetering der rassen. — Veeziekten. — Veeartsenydienst.

Wy hebben over de peerden en het vee geene byzonderheden te melden.

Opneming.

Blykens de opneming, gedurende het tweede kwartael dezes jaers, gedaen, is het bewezen, dat het getal peerden en vee, in ons vorig verslag opgegeven, behalve de varkens, nog al merkelyk is verminderd, daedzack, welke wy aen de duerte en de schaerscheid van het voeder toeschryven.

Nopens de verbetering der rassen van het vee, hebben wy nogmaels geene byzondere veranderingen te doen kennen.

Van veeziekten moeten wy gelukkiglyk geene melding maken.

De dienst van den heer Clerinx, gouvernements-veearts, alhier, blyft voldoende.

De heer Van Hertsen heeft zich ook, sedert een jaer, alhier als veearts gevestigd.

Land- en hofbouwtoonstelling, enz.

Die hebben wy dit jaer niet gehad.

TITEL XIV.

Nyverheids-inrigtingen, stoomwerktuigen, ongezonde en gevaerlyke fabrieken, onderzoeken van commodo en incommodo.

De veranderingen, die wy in onze nyverheids-inrigtingen hebben aen te stippen, bepalen zich, by de in werkingstelling van eene nieuwe bierbrouwery, en het daerstellen van eene echelkweekery.

Er zyn in onze stad sedert een jaer ook geene nieuwe stoom-werktuigen geplactst geworden.

Wy hebben ook geene fabrieken, die men als wezenlyk gevaerlyk mag opgeven, of zeer ongezond zyn. Dry onderzoeken van *commodo* en *incommodo*, hebben er sedert 1° october 1857 plaets gehad, te weten : 1 voor het oprigten van eene bierbrouwery en 1 oliemolen; 1 voor de inrigting van eene fabriek van kunstazyn en 1 voor het maken van eene afdaming of sluis in den Nattenloop en het oprigten van eene garen- en linnenbleekery.

KOOPHANDEL.

Beweging van onze vaert.

Niettegenstaende dat onze vaert, door het aflaten der waters, boven Raevens en hooger op, nog al eenen ruimen tyd onbevaerbaer is geweest, zyn er nogtans dit jaer, 1855 uitgezonderd, meer schuiten aengekomen en gelost geworden dan in een der vorige jaren. Sedert 1 september 1857 tot 1 september 1858 beloopt dit getal op 145. Het verledene jaer op 107, in 1856 138, in 1855 199, in 1854 124, in 1853 107, in 1852 106 en in 1851 maer 84.

De schuiten, die ons kanael hebben bevaren, zyn de zoo genaemde : *Albatros, Alles in vrede, Anne Marie, Anne Thérèse, Antoine, Auguste, Beauté, Bonne espérance, Bonté, Caroline, Charlemagne, Charlotte, Cinq Frères, De jonge Godéfridus, Deux Frères, Dry Gezusters, Entreprise, Espérance, Fanie, Floribert, François, Guillaume, Gouvion, Henri, Henri Joseph, Henriette, Infatigable, Jean François, Jean Gommaire, Jean Hyppolite, Jeune Auguste, Jeune Célestine, Jeune Charles, Jeune Gommaire, Jeune Gustave, Jeune Jean, Jeune Leonard, Joli, Joli Bateau, Joseph, Lanaeken, La Verloppe, Le Loup, l'île de l'Annaye, Macassar, Maria, Marie Anne, Otter, Premier, Quatre Frères, Réjaugé, Rosalina, Rouf, Servais, Steenschuit, Thorbecke, Twee Gebroeders, Ville de Lierre, Ville de Visé, Voortgang en Xavier.*

Deze schuiten hebben gezamenlyk aengebragt, te weten :

Van 1 september 1857 tot 1 september 1858.	In 1856-1857 is er op hetzelfde tydskip langs de vaert ingevroed.		Van 1 september 1857 tot 1 september 1858.		Verschil { in meer in min
	HECT.	HECT.	HECT.	HECT.	
Kalk.	—	—	—	—	—
Steenkolen.	Gruis.	—	—	—	—
		HECT.	HECT.	HECT.	HECT.
Klout.	—	—	—	—	—
		MILLOG.	MILLOG.	MILLOG.	MILLOG.
Douwsteen.	—	—	—	—	—
HECT.	HECT.	HECT.	HECT.	HECT.	HECT.
Blauwe pannen.	—	—	—	—	—
GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.
Roodo pannen.	—	—	—	—	—
GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.
Blauwe plavejen	—	—	—	—	—
GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.
Roodo plavejen	—	—	—	—	—
GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.	GETAL.
Arduin steen.	—	—	—	—	—
KUBIK METER.	KUBIK METER.	KUBIK METER.	KUBIK METER.	KUBIK METER.	KUBIK METER.
Azyn.	—	—	—	—	—
HECT.	HECT.	HECT.	HECT.	HECT.	HECT.
18865 1/2	53972	57734 1/2	538608	280000	5918 1/4
50377 1/2	7003 1/2	18756	970675	30094	—
53350	29330	5000	29080	64080	—
17906 (*)	15000 (*)	19 1/2	11 1/2	116	—

(*) Vroeger waren de octroi-regten voor de blauwe en roode dreefde, en bygetoeg werd er by de aankomst geen verschil van gemacht.

	Ruw zout.	Scha-liën.	Guano.	Andere meststof-fen.	Gerst.
	—	—	—	—	—
	KILOG.	GETAL.	KILOG.	KILOG.	HECT.
Van 1 september 1837 tot 1 september 1838.	145000	156	512000	430589	650
In 1836-1857 is er op hetzelfde tydstip langs de vaert ingevoerd.	110000	55000	223000	76000	566
Verschil	in meer	55000	» 89000	354589	64
	in min	» 52864	»	»	»

De verzendingen van den kalk voor den landbouw der omliggende gemeenten blijft steeds verminderen. De verzending van steenkolen is niet vermeerderd. De uitvoer langs de vaert is nog altoos onbeduidend.

Openbare vervoermiddelen.

Ofschoon de voerman Ign. Dierckx den geregelden dienst met zynen vrachtwagen op Antwerpen heeft gestaekt, is hierin geene verandering ontstaan, doordien hy denzelfen aen voerman Dignef heeft afgestaan.

Jaermerkten.

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prys der granen.

De middelbare prys der granen, op onze markt verkocht, is geweest :

	TARWE.	ROGGE.	GERST.	BOEKWEIT.
In 1857	fr. 25-07	fr. 15-01	fr. 12-56	fr. 14-07
In 1856	» 30-50	» 18-76	» 14-05	» 14-78

Verschil	in meer fr. »-»	fr. »-»	fr. »-»	fr. »-»
	in min » 7-45	» 3-15	» 1-59	» »-71

Prys der boter.

De middelbare prys der boter, per kilogram, in het jaer 1857, op onze markt verkocht, is geweest fr. 2-17, in 1856 fr. 2-14, in 1855 fr. 1-92, in 1854 fr. 1-82, in 1853 fr. 1-57, in 1852 fr. 1-58, in 1851 fr. 1-52 en in 1850 fr. 1-52 ^{75/100}.

Broodzetting.

De middelbare prys van het rogge brood is alhier in 1857 geweest fr. 2-17 ^{1/2} den kilogram, dus 6 centimen minder dan in 1856.

Regtbank.

De verandering, welke wy wegens het persooneel der regtbank hebben kenbaer te maken, is de verplaatsing van den heer Claikens, als substituet des konings te Hasselt, en van den heer De Pape, van Hasselt, als substituet alhier.

Koophandel, nyverheids-toestand, opschorsingen en bankbreuken.

De kleine koophandel onzer stad is sedert ons laetste verslag verminderd, maer de groote handel is verbeterd.

Onze nyverheids-toestand is bloeiend; de fabricatie van garen en katoenen tyken, kanten, servetten, lynwaden, broeckstoffen, kuiperskatoenen, siamoisen en van katoenetten is goed geweest en heeft vele verzendingen gehad.

De fabrieken van gekleurd papier, kaertmakeryen, enz., enz., van de heeren Brepols en Dierckx zoon, Glénisson en zoon en Ant. Van Genechten, breiden zich nog by voortdoring uit en bezigen een groot getal werklieden.

De garen- en linnen-bleekeryen, op ons grondgebied; hebben dit jaer, minder dan in 1857, door de aenhoudende droogte, by gebreck aen water, kunnen werken; zelfs is er eene, die nu sedert enen geruimen tyd haer werk heeft moeten staken.

Het vertier van onze brouweryen is vermeerderd.

Dat van onze zout- en zeepziedery is omtrent het zelfde gebleven.

Onze huidevetteryen hebben, ondanks de groote veranderingen in de pryzen der huiden, nog al veel gewerkt, en derzelver verzendingen blyven steeds vermeerderen.

Er zyn in onze stad, sedert ons laetste verslag, geene verklaringen van opschorsingen van betaling of bankbreuken gedaen.

Vershillende voorwerpen.

Nogmaels achten wy het niet ongepast van, zoo als in onze vorige verslagen, over de gebeurtenissen van den verleden tyd gewag te maken. Wy verhopende, dat het u niet onaengenaem zal zyn, dat wy u de voorname voorvallen doen herinneren, en andere feiten, tot de geschiedenis behoorende, aenhalen, die er in de jaren 58 van de dry vorige eeuwen plaets hadden.

Zoo als men in ons vorig verslag heeft gezien, had de fransche koning, na het verlies van den veldslag voor St *Quentin* en van de stad, den hertog *de Guise* uit Italië met zyn leger wedergeroepen.

De snelheid, waarmede de koning zyne alom verspreide troepen by elkander riep om zyne overwinende vyanden te keer te gaen, was de oorzaak, dat hy welhaest een ander magtig leger in Vlaenderen had. Philippus II bleef insgelyks niet onwerkzaam, en trok eene menigte krygslieden uit de garnizoenen van 's Bosch en andere plaetsen naer de fransche grenzen. Degene, welke van 's Bosch en uit Holland het binnenland introkken, kwamen meest allen over Baerle-Hertog, Poppel, Weelde en Racvels, en vervoerderden hunnen togt over het *Stokt* door de *Commerdalen* op Gierle. Die, welke van Maestricht langs die kanten kwamen, reisden over Arendonck en Rethy, welke dorpen dan ook in het voorjaer van tyd tot tyd met inkwartieringen der doortrekkende krygslieden werden belast.

De Vryheid Turnhout was hiervan gelukkiglyk, mits eenige geschenken aen de bevelhebbers, en le-

veranciën van levensbehoefden aen de soldaten, vrygebleven (1).

Daer de Spanjaerden van alles wel voorzien en op hunne hoede waren, ondernam Hendrik II de Engelschen aen te randen. Hy stelde alle bedekte middelen in om zich van *Calais* meester te maken, in welke gevallen de gouden lousien hem van grooter nut dan het kanon waren. Om niet bekend te maken wat hy voornemens was te doen, zond hy den graef van Nevers aen het hoofd van een vliegend leger naer het Luxemburger land, met bevel om schynbaer Arlon te belegeren, terwyl het overige van het leger insgelyks St *Quentin* zoude besloten houden. Deze bewegingen werden uitgevoerd alsof men sterk aen die belegeringen hield, doch eensklaps en onverwachts trok het leger langs den kant van *Calais* en deed eenen dapperen aenvall tegen de sterkte van *Nieumainbrugge* den 1° january 1558, welke sterkte een kwartier uers van de stad in een moerasgelegen was. De Franschen maakten er zich meester van en gingen van daer *le Mole* aenvallen, welke, om zoo te zeggen zonder verdediging zynde, zich overgaf en den vryen doortogt verzekerde om regt naer de stad te gaen. De belegeraers hadden nauwelyks hun grof geschut doen ronken, of mylord *Damfort*, die er gouverneur van was, gaf door den tromslag te kennen, dat hy de stad wilde overgeven, niettegenstaende hy de Engelsche vloot in 't zigt had, die met volle zeilen aenkam om de stad te ondersteunen; hetwelk waerlyk deed veronderstellen, dat men van verraed gebruik had gemaakt.

De Franschen bepaelden zich hier niet by, maer maakten na de overgave van *Calais* zich meester van *Guines* (2) en van vele andere omliggende plaetsen, ondanks dat de Paus zyne afgezanten aen de twee oorlogvoerende koningen had gezonden, om hen tot den vrede te vermanen.

De Franschen ziende, dat alsdan de fortuin hun gunstig was, wilden van geene verzoening hooren, zetteden hunne overwinningen voort, en gingen

(1) Rekening van den Rentmeester *Govaert Huybs*. Zie verder bylage Litt. A.

(2) *Guines*, kleine stad in *Picardië*, 2 uren van de zee.

Thionville (1) belegeren, waervan zy zich by verdrag, op den 22° juny, doch met verlies van veel volk, meester maakten.

Ondertusschen dat de oorlog in Vlaenderen voortduerde, nam keizer Ferdinand de muiteryen, die er in Azië, tusschen de kinderen van Soliman II, welke beide de opvolger van hunnen vader wilden zyn, te baet. De keizer deed den Ryksdag vergaderen te Francfort, alwaer de afgezanten van Karel V zich bevonden en welke dragers van den akt van afstand des keizerryks waren. Toen Ferdinand aen de keurvorsten voorgesteld was, ontvingen deze hem in hoedanigheid van keizer en zwoeren hem met eene gemeene bewilliging den 14° meert gehoorzaamheid en getrouwigheid. Daerna zond de nieuwe keizer naer den II. Vader Paus Paulus als afgezant Don Martin de Guzman, ten einde aen Z. II. volgens het gebruik gehoorzaamheid te bewyzen; doch de II. Vader weigerde hem gehoor te geven, en deed hem zeggen dat hy Roomen maer had te verlaten met de betuigingen die hy geradig mogt vinden, aengezien Karel V van het keizerryk zonder zyne deelneming had afstand gedaen. Ofschoon de afgezanten en de ministers van het keizerryk en van Spanje de bemerkingen van den Paus door verschillende redenen wederlegden, konde men hem van zyn gevoelen niet doen veranderen of overtuigen, en Guzman werd genoodzaakt naer Duitschland weder te keeren. Daer de Paus eenige Cardinalen had aengesteld om de waerde van zyn gevoelen te onderzoeken, werd de II. Vader door deze nog meer in zyne voornemens gesterkt, vermits zy besloten dat al wat te Francfort was gedaen, nietig was en niet konde blyven bestaen, als zynde hetzelve zonder bewilliging van Z. II. en door kettersche keurvorsten geschied; derhalve dat Ferdinand moest verplicht worden, van zyne benoeming als keizer af te zien, ten einde zich aen eene nieuwe kiezing te onderwerpen.

De keizer, onderrigtzynde van al wat er te Roomen gebeurde, beschouwde de redenen van den Paus en der Cardinalen als te ydel, nam dezelve in geen acht en beval aen zynen afgezant van terug te komen, indien

(1) Thionville in 't land van Luxemburg.

hem de II. Vader binnen de dry dagen in geen gehoorontving. Z. II. de Paus bleef tot zyne dood toe, die in augustus van het volgende jaer plaets had, onverbidelyk en in zyne meening volherden. Nogtans Pius de IV, zyn opvolger, was van een ander gevoelen, en bekrachtigde de keizerlyke waerdigheid van Ferdinand.

De Franschen, welke zich van Thionville meester hadden gemackt, herstelden de stormbreuken van deze plaets, en de hertog de Guise ging intusschen aen het hoofd van 3000 ruiters de stad Luxemburg verkenen, alwaer de graven Van Mansfeld en Van Hornes hem overrompelden en gansch versloegen. Tot wederwraek vielen de Franschen Arlon aen en vernielden deze stad tot in den grond toe. Daerenboven trok de maerschalk de Termes, gouverneur van Calais, tusschen Gravelines en den Oceaen de rivier de Aa over, en maakte zich na vier à vyf dagen vechtens meester van de stad Duinkerke. Deze stad werd aen den roof overgegeven, alsmede *Mons*, *St Winoc* en eenige andere plaetsen, die de Franschen terzelvertyd innamen.

Philippus de II, ziende dat de fortuin hem in dezen veldtogt ongunstig was, zond krygsbenden om zyne vyanden langs den eenen kant aen teranden, terwyl men dezelve langs den anderen kant zoude bezig houden. Ily zond den hertog van Savoyen aen het hoofd van zyne troepen langs den kant van *Namen*, om te belieten, dat de hertog *de Guise* zich zou vereenigen met zyne troepen aen den maerschalk *de Termes*, en intusschen dat men dit langs dien kant heracnde, zond Philippus, Lamoral grave van Egmont, gouverneur van Vlaenderen, naer Duinkerke, alwaer *de Termes* bezig was met zynen gemackten buit op de rivier de Aa sloop te doen, om denzelven naer Calais te voeren. Egmont, die zyn leger spoedig had doen voorttrekken, dwong Termes slag te leveren. Het kanon, waervan de Franschen zeer goed voorzien waren, rigtte eerst eeneschrakkelyke verwoesting tusschen de Vlamingen en de Spanjaerden aen. Nogtans de graef van Eginont verloor geen tyd, en randde de Franschen op zyne heurt met dusdanige woede aen, dat hy het grootste gedeelte van het leger deed wyken. Termes, die wel zag, dat er zyn behoud in gelegen was, hield stand en moedigde de zynen aen, dusdanig dat het

gevecht zoo hardnekkig was, dat men niet wist langs welke zyde de overwinning wilde overhellen. Gedurende dat men wederzyds met groote verbittering vocht, waren er 10 of 12 Engelsche schepen, die op eenigen afstand van de kusten voeren, en het kanon langs den uitloop der rivier de Aa hoorden; deze stelden zich in volle zeil, en kwamen by middel van de hoogety of ebbe kortst daarna op de ree van Gravelines. Zoohaestde voormelde schepen de stryders in het zicht hadden, rigtten zy al hun grof geschut tegen het fransche leger, en brandden zoogeweldig op den regten vleugel los, dat de maerschalk de Termes zyn geheel leger zag verdelgen en de eerste was, die door de vlugt zyne redding zocht, latende den graef van Egmont meester van het slagveld. 2000 Franschen lieten er het leven en wel omtrent zoo veel anderen, die zich meenden door de rivier te redden, vermoorden in het water. Het getal der gevangenen was buitengewoon; onder deze bevonden zich de maerschalk de Termes, gevaerlyk aen het hoofd gewond, de heeren de Villebon, Annebaut, Chaulné, Senerpont en Morvilliers met meer andere aanzienlyke personen. Een groot getal der vlugtelingen werden vermoord door de dorpelingen die tegen de Franschen verbitterd waren, omdat ze hunne huizing geplunderd hadden. De Vlamingen verloren omtrent 500 man en eenige gekwetsten. Deze veldslag, die op den 13^e july plaets had, was een van de ongelukkigste, die de Franschen hadden gehad, want zy verloren, behalve verscheidene duizendesoldaten, al hunne wapens en legerros. Men meent dat er hunne infanterie gelyk bleef en er slechts 300 man ontkwamen, alhoewel dat zy 15000 man sterk was. Van de ruitery ontkwam er niemand.

Niet tegenstaende dit bloediggevecht, wilde Hendrik II toonen dat het verlies van eenen veldslag niet in staet was hem te doen wankelen; hy verzamelde met haest andere troepen, en van de maend augustus af, bragt hy een nieuw leger te velde. Philippus de II liet van zynen kant niet na van aen den koning van Frankryk te doen weten dat de magt van het Oostenryksch huis het zyne overtrof; en alhoewel men bezig was met voorwaerden van vrede voor testellen, wilden deze twee vorsten, door hunne aendringingen, beide

de voordeeligste bedingungen tot zich trekken. Philippus vertrok van Arras den 22^e augustus om zyn leger te vervoegen; dat by Dourlens (1) was gekampeerd, en alwaer 30 duizend voetknechten en 13 duizend ruiters met de ervarenste kapiteinen zyn er eeuw zich bevonden. Onder deze telde men de hertogen Errick en Ernest Van Bruinswyk, den hertog van Hlostein, de graven van Schwartzenburg, van Mansfeld, van Rennenberg en andere van het puik des duitschen adels. De koning Philippus had in zyn gevolg den hertog van Parma, den hertog van Seminara, den vorst van Sulmon, den hertog d'Atri, de graven van Policastro, van Bagin, van Landi en Ascagne de la Corgnia, allen Italianen; den hertog van Alva, dien hy uit Italië had doen komen, de hertogen d'Arcos, de Francavailla en de Villa Hermosa; de markgraven de Balangarelle et d'Aguilar, de graven de Fontalida en de Mileto, allen Spanjaerds; en de Vlamingen waren: Willem van Nassau, Prins van Oranje, l'Amoral, graef van Egmont, de hertog Van Aerschot, de markgraven de Berghes en de Renti, de graven Van Hornes, Van Aremberg, Van Bossu, Van Meghem, de Ligni, de Rœux en Van Hoogstracten; de heeren de Montigni, de Barlaimont en meer anderen. Het fransche leger was gekampeerd niet verre van Pierrepont (2). Hendrik II kwam daar den 8^e augustus aen, vergezeld van den koning van Navarre, van de hertogen de Montpensier, de Guise, de Lorraine, de Nemours, d'Aumale, de Bouillon, allen Franschen; van den hertog Jan Willem van Saxon, van de twee zonen van Jan Frederik, keurvorst van Saxon, van den hertog van Luneburg, van den zoon des landgraven van Hessen, allen Duitschers; en van de prinsen van Ferrare, van den hertog De Somma, alsmede van andere Italiaensche graven en markgraven.

Deze twee ontzaggelyke legers, in welke zoo veel adel was en waerover twee oorlogvoerende koningen het opperbevel voerden, deden verschillende bewegingen nu langs dezen en weder dan langs eenen anderen kant, het middel zoekende om elkander te

(1) Kleine sterke stad in Picardië.

(2) Groot dorp in Picardië, tusschen Laon en St Quentin.

verdelgen. Doch daer zy elkander vreesden, vond het niemand geradig van een' veldslag te wagen, die hem zoude hebben kunnen nadeelig wezen, en in het midden van deze oorlogstoestellen en bewegingen, kwam men eindelyk tot het besluit van vrede te maken.

Om hiertoe te geraken verkoos men Cercamp (1) voor de byeenkomst der gevolmagtigden, alwaer van wege den koning Philippus II werden gezonden: de hertog van Alva, de prins van Oranje, Rui Gomez de Silva, Antoine Perronet de Granvelle en de Doctor Viglio de Suichem, voorzitter. Van wege koning Hendrik II kwam er de Cardinael de Lorraine, Anne de Montmorenci en Jacques d'Albon (deze twee werden, als spaensche krygsgevangenen, op rantsoen in vryheid gesteld), Jean de Morvilliers, Bisschop van Orleans en Claude de Lanbepine, secretaris van Staet. Al deze staetsmannen vergaderden zich op den 15^e october, en de hertogin van Lorreinen voegde zich daarby om als bemiddelaerster te dienen by de twee koningen, en gaf zich alle bedenkelyke moeite om de twee vorsten te bevredigen. Men begon met eenen wapenstilstand tot den 28^e der voormelde maend te sluiten, welke vervolgens werd verlengd. De legers scheidden intusschen en de twee koningen begaven zich de eene naer Brussel en de andere naer Parys, om den uitslag der onderhandelingen af te wachten.

Ondertusschen dat men zich met al deze krygsverrigtingen en onderhandelingen bezig hield, was Eleonora, de koningin van Frankryk, de oudste dochter van Philippus de Schoone en van Joanna van Castilië, in de maend february overleden. Deze vorstin was na de dood van haren man, Franciscus I, by hare tante Margaretha, gouvernante der Nederlanden, te Brussel komen verblyven, en was vervolgens met den afstand van de kroon door haren broeder, keizer Karel V, met dezen, hare voornoemde tante en hare zuster Maria, de koningin douariëre van Hongarië naer Spanje teruggekeerd. Zoohaest keizer Karel de V de dood van zyne zuster had vernomen, deed hy in het klooster van St Just, zyn verblyf, hare uitvaart houden. Eenige maenden daerna, kreeg deze vorst, die leefde zonder zich meer te bekom-

(1) Abdy in 't graefschap van St Paul.

meren wat er in de wereld omging, de wonderlyke lust van aldaer, terwyl hynog in het leven was, eenen plegtigen dienst voor zyne ziele zaligheid te doen verrigten. Die zonderlinge uitvaart had plaats den 30^e augustus in de tegenwoordigheid van al de moniken en zyne dienaers in rouwgewaad, alsmede van een groot getal aenschouwers, die deze nieuwigheid waren komen bezigtigen. Denselfden avond van dezen kerkdienst, werd keizer Karel aengerand door eene koorts, die hem allengskens verteerde, tot dat hy zyn einde voelde naderen, zyne bediening vroeg en de II. Sacramenten uit de handen van den Aertsbisschop van Tolledo, Barthelemi de Miranda, ontving. Keizer Karel de V stierf twee jaren na zyne abdicatie den 21^e september 1558, na geheerscht te hebben 40 jaren als koning van Spanje enz. en 36 jaren als keizer.

Karel V, die vroeger met het bezit van zooveel koningryken niet voldaan was, had sedert den afstand van zyne koninklyke en keizerlyke waerdigheid geleefd als een eenvoudige monik. Tien jaren voor zyn dood had hy te Augsborg een testament gemaakt, een ander by zynen kroonsafstand te Brussel, en maekte nog een derde op zyn doodsbed, door hetwelk hy slechts genoeg aen de moniken overliet om zyne zielmissen te lezen, — reden waerom men dezen vorst, voornamelyk in Spanje, waer hy zyne laetste dagen sleet, voor eenen ketter beschouwde. Zyne overblyfsels werden by die van zyne moeder in den grafkelder te Grenade overgebracht. Zy werden later in 1635 door bevel van Philippus den IV naer het *Escorial* (1) gezonden.

De milddadigheid van keizer Karel V, ofschoon door sommigen betwist, welke hem voor een gierigaerd afschilderen, heeft het geheel Christendom door geglinsterd; hy gaf meer dan 6 millioenen gouden dukaten uit, dat eene zeer aanzienlyke som te dien tyde was, met kerken, kloosters, godsluizen en kollegiën te bouwen. Ily toonde groote mildheid aen vervallene edele familiën, en voornamelyk met het geven van groote trouwgiften aen behoeflige dochters van deze,

(1) El-escorial, spaensche villa, met een prachtig klooster, naby Madrid. Dit klooster is ter eere van St Laurentius, in de gedaente van een rooster gebouwd.

welke men wel op 4000 begrootte, en waervan de minste nooit onder de 200 kroonen beliep. Overigens gaf hy ongedwongen, en was mild jegens den armen, dusdanig dat men mag zeggen dat men nooit een keizer heeft gezien, die zoo goed arms was als Karel V.

Hy was gehuwd geweest met Isabella, dochter van koning Emmanuël van Portugael en van Maria van Castilië, zyne nicht in den 7^{en} graed, by welke hy vier kinderen won, te weten : Ferdinand, Philippus de II, Maria, die in 1547 Maximiliaen trouwde en later in 1564 keizer werd, en Joanna, welke met Jan van Portugael in den echt trad.

Onder de onwettige kinderen van Karel V telt men Don Jehan van Oostenryk en Margaretha, die later gouverneurs-generael der Nederlanden werden.

Karel de V was vóór zyne echtverbindtenis verloofd geweest aen vyf vorstinnen : 1° aen Claude, dochter van Lodewyk XII, koning van Frankryk ; 2° aen Maria, dochter van Hendrik VII, koning van Engeland ; 3° aen Renata, andere dochter van koning Lodewyk XII ; 4° aen Louisa, dochter van François I, koning van Frankryk, welke nog in de wieg lag, en 5° aen Maria, dochter van Hendrik VIII, koning van Engeland, en die later zynen zoon Philippus den II huwde.

Philippus de II die, zoo als wy hier voren zegden, te Brussel verbleef, zond, zoo haest hy de dood van den keizer zyn vader had vernomen, afgezanten naer al de vorstelyke hoven van Europa, en deed terzelfder tyd in de groote kerk van Brussel aen den prachtige toestel, voor de uitvaart zyns vaders, die aldaer ook geschiedde, werken. De koning van Frankryk, ofschoon met Philippus nog in oorlog, zond den hertog van Montpensier by deze naer Brussel, intusschen dat de afgezanten nog altoos over den vrede handelden, om het rouwbeklag over de dood van den keizer zynen vader, uit zynen naem te doen. Een voornaem punt, waerover men niet konde overeenkomen, en dat den vrede belette, was het wedergeven van de stad Calais aen de Engelschen ; zonder dat wilde de spaensche koning geen verdrag sluiten. Nogtans werd de wapenstilstand voor twee maenden verlengd, en in dien tusschentyd zond Philippus eenen afgezant naer Londen, met het inzicht om middelen te beramen, ten

einde den hinderpael, die den vrede wederhield, uit den weg te ruimen. Doch deze staetsman vond by zyné aankomst te Londen de zaken door de dood van de koningin Maria van Engeland, die den 17^{en} november voorviel, gansch omgekeerd en in wanorde. Deze vorstin had, overeenkomstig den uitersten wil van haren vader, hare zuster Elisabeth als de opvolgster van den troon benoemd, en deze bragt meerder beletsel dan ooit aen het sluiten van den vrede toe, dusdanig dat men andere middelen moest aenwenden. Philippus had pas de dood van zyne echtgenoot Maria vernomen, of hy kreeg kennis van die zynere tante Maria, de koningin douarière van Hongarië en van Bohemen, welke in Spanje den 18^{en} october was overleden. Zoo dat Philippus in weinig tyd, opvolgend vernam, de dood van zynen vader, van zynetwee tanten en van zyne echtgenoot Maria, door welkers dood hy het koningryk van Engeland in de magt van Elisabeth, de dochter van Hendrik VIII, en waervan hy niet bemind werd, zag overgaen. Nogtans Philippus nam eenen staetkundigen trek by de hand en zond haer eenen afgezant, die haer over hare troonsërffenis geluk ging wenschen, ter zelfder tyd hare gunst poogde te winnen, Elisabeth voor zynen meester ten huwelyk vroeg en haer de spaensche kroon aanbod. Doch deze vorstin had het besluit genomen, van haer geheel leven meester te blyven, en de onderhandeling gelukte niet. Later betrachtte Philippus die wel wist dat hy van deze koningin niet geacht was, evenwel een nauw verbond, ten voordeele van zyn huis met Engeland. Hy deed aen haer het huwelyk van zynen cozyn Carolus, zoon van keizer Ferdinand I, voorstellen, welken Elisabeth insgelyks weigerde. Zy verwierp niet alleen het voorstel van dit huwelyk, maer ook dat van veel andere vorsten.

Zoo haest men de dood van de koningin douarière van Hongarië te Turnhout had vernomen, werd er voor haer in St Pieters-kerk eene prachtige uitvaart gedaan. De heer Jeronimus Verseps betaelde voor het waslicht (toertsen) acht rynsguldens, of 6 stuivers het stuk. Ofschoon de voormelde koningin als vrouwe van Turnhout door de inwooners der Vryheid zeer was bemind geweest, en er zeker in evengemeld

dienst een groote toeloop van volk was, offerde men slechts 13 stuivers een oord (1). Deze onbeduidende som zoude zekerlyk nog zonderlinger voorkomen, wanneer wy niet zegden dat de geheele offer van het jaer 1558, in St Pieters-kerk, maer 57 rynsguldens, 5 stuivers en 5 braspenningen bedroeg (2), terwyl hy, nu twee jaren geleden, in 1856, meer dan 1100 franken heeft opgebracht.

Dat er alstoen reeds hier te lande eene groote losheid van zeden en weinige aengekleefdheid voor den godsdienst was, is ligt te beseffen. Immers het is buiten kyf, onze archiven bewyzen het, dat de denkwijze van de herdoopers en de drukkers van de kettersche bybels en andere boeken; Jacob Van Liesveldt en Frans Fraet, van Antwerpen, alhoewel niet openlyk goedgekeurd, door het volk gesmaekt werden.

Men liet tevens aen den glazenmaker, Claus Van Eynde, boven het blazoen van de opgenoemde koningin Maria van Hongarië, boven de koor in St Pieters-kerk, waervan er jammerlyk geene teekens meer bestaen, een glas uitnemen en hermaken, waervoor men hem betaelde 15 stuivers (3).

De wethouders van Turnhout gaven, tydens dat de Bisschop van Luik hier de kerk bezocht, eenen stooptwyn, die 8 stuivers kostte, en schonken aen den heer Huybrechts, wanneer hy zyne eerste misse zong, vier stooptwyn, waervoor zy 28 stuivers betaelden (4).

In het najaer bezochten de vrouwen (gravinnen) van Horn en Hoogstraten het Turnhoutsch kasteel, alwaer zy in vroegere jaren meermalen door de koningin Maria van Hongarië waren ontvangen geweest. De schepenen verwelkomden beide gravinnen en *congratuleerden* haer met haer gevolg ten huize van Adriaen Vandenbiestraeten met 12 stooptwyn, elken stooptwyn ten pryze van 8 stuivers.

Alhoewel er een gedeelte van ons land, zoo als wy gezien hebben, met de oorlogsplag was geteisterd, leverde het jaer 1558, hier in de Kempen, eenen ryken oogst op; met één woord, alle eetwaren en behoeften voor den mensch waren buitengewoon

(1) en (2). Extracten uit de kerkmeesters-rekening.

(3) Zie bylage litt. B.

(4) " " C.

goedkoop. De korenrenten van den II. Geest, welke men op 524 zisters 2 loopen berekende, werden dat jaer *verdinght* (betaeld by overeenkomst) met 3 1/2 stuivers voor een loopen, dus maer 14 stuivers de viertel.

De gewoone prys was, volgens de kerkmeesters- en II. Geestmeesters-rekeningen :

Voor de boter 1 stuiver het pond.

» den wasch 4 1/4 stuivers het pond.

» de ruete keersen 16 stuivers de steen.

» het smout 5 stuivers de pot.

» de wierook 1 stuiver het pond.

» het laken, dat men aen de arme lieden gaf, 15 stuivers de el.

» het lynwaed, id. id., 5 1/2 stuivers de el.

» een paer schoenen, id. id., 5 stuivers het paer.

» een paer vrouwen-koussen en een paer vrouwen-blokken, id. id., zamen 6 stuivers.

» de wyn 7 stuivers de pot.

» het bier 15 stuivers het vat of 3 1/2 stuivers den ketel.

» eene karre turf 6 stuivers.

In 1658 duerde de oorlog met de Franschen nog altoos voort, en dit jaer begon met eenen strengen en zeer harden winter; het vroor dusdanig tot den 20^e february toe, dat het ys tot op 2 uren van de kusten de zee bedekte. Door den langen vorst was het ys zoo sterk, dat men in de haven van Oostende de koopwaren overbragt niet alleen met sleden, die door menschen werden getrokken, maer zelfs met peerden, karren en wagens.

Door het ys begunstigd, wilden de Franschen zich meester van Oostende maken, in welke stad zy met dry burgers heimelyk verstand hielden, en die beloofd hadden van ze over te leveren. Doch daer het juist, wanneer men het verraed wilde uitvoeren, begon te dooijen, stelde men dit ontwerp, hetwelk men nu by middel van eenige schuüiten wilde uitvoeren, tot een ander oogenblik uit. Nogtans de gouverneur der stad veinsde niets te weten wat er in de plaets omging, liet tien schepen, beladen met 700 fransche soldaten, onder het bevel van den maerschalk de Beaumont, in de haven komen, en maakte

ze allen krygsgevangen met de twee kolonels, die het verraed in de stad bemiddelden.

In de maend february waren de Turnhoutsche wethouderen andermael verpligt de ordonnantie of verbod, welke wy in ons verslag van het verledene jaer onder de letter I mededeelden, in al de dorpen der Heerlykheid af te kondigen, ten einde aen de inwooners der omliggende plaetsen te beletten, van hunne beesten en goederen in het land van Turnhout te vlugten.

De kapitein Sgidy, van wien wy het verledene jaer spraken, was nog altoos in Vryheids dienst om de rondzwerfende landloopers en baenstroopers buiten den klokslag te verjagen.

Het Kempenland was zeer onvry, en er werden ook vele plundersingen en knevelaryen door de soldaten gedaen: Zelfs de secretaris Proost, op eenen zekeren dag naer Lille gaende, werd door zeven ruiters aengehouden, en moest voor zyn losgeld of rantsoen 36 stuivers voor tabaks-geld geven.

De ruiters van Herenthals kwamen ook op een zekeren dag als roovers al de peerden van de boeren van Severdonck weghalen. Evenwel gelukte het aen de wethouders den gouverneur van Herenthals door geschenken te believen, en van de gestolen peerden te doen wedergeven. Onder deze geschenken vindt men aengeteckend: een stuk wyn, dat 73 gulden 16 stuivers kostte, twee hespen (hammen), waervoor men 2 gulden 16 stuivers gaf, en eenen haes, wild, dat alstoen in de Kempen om zoo te zeggen niet te vinden was, en voor welken men 2 gulden en 6 stuivers betaelde.

Op het einde van dezelfde maend february werden er eenige karren masten boomen, framboozen en ander plantsoen, door de prinses Amalia, van het Ginneken afgezonden, om beplantingen in de Warande en in het Grootenhoutbosch te doen, waervan de vrachten kostten 48 gulden (1).

Van in het vroeg jaer af was het gouvernement

(1) Zie bylage litt. K, welke wy alleenlyk geven om die personen, welke beweren dater voor de 18^e eeuw geen mastenhout in de Kempen of in het land bekend was, nit hunne dwaling te helpen.

verpligt, om zyne krygslieden, in winter-kwartier, te onderhouden, van de inwooners des lands te belasten: De Staten van Brabant stonden hiervoor eene som van acht honderd duizend gulden toe, welke men by wyze van verschoot deed innen. Het land van Turnhout werd daerin ook betrokken, en nam zynen toevlugt tot H. H. de vorstin Amalia van Oranje. Deze prinses, die nooit eene gelegenheid liet voorby gaen om hare *vassalen*, als het mogelyk was, dienst te bewyzen, gaf op den 8^e meert aen de wethouderen te kennen, dat zy met leedwezen en bekommernis uit hunne missive van den 5^e derzelfde maend die tyding had vernomen, en raedde hen aen, terwyl zy door 's konings genade van alle logeringen van winter-kwartiering der krygslieden waren ontslagen, dit naer behooren en met de beste middelen by het staatsbestuer moesten betoogen (1). Hare Hoogheid zond hui tevens, om er zich van te bedienen, eene authentieke kopy van de laetste missive, die prins Don Juan desaengaende aen H. H. op 10 october van het vorig jaer had geschreven (2). Zy beloofde ook den ambassadeur van Spanje, welken zy des avonds verwachtte, ernstig te spreken, en te verzoeken van eene behulpzame hand te willen bieden, ten einde hare Heerlykheid het volle genot van 's konings genade mogte behouden, en van alle lasten en bezwaernissen, overeenkomstig zynere Majesteits wille, werde bevryd.

De poogingen van Hare Hoogheid mogten echter dezen keer niet naer wensch gelukken.

Den 22^e meert noodigde de ambassadeur van Spanje, Stephanon Gamarra, de wethouderen van het land van Turnhout uit, van, om de stad en het land de gunsten van vrydom van militaire inkwartieringen niet te moeten ontzeggen, dewelke men door de prinses Amalia van Oranje had bekomen, en eenigzins de gegronde klagen der andere kwartieren te stillen, van hun aendeel in den gevraegden onderstand van acht honderd duizend guldens vooruit te betalen (3).

(1) Zie bylage litt. D.
(2) Id. E.
(3) Id. F.

Dry dagen later, den 25^e der voornoemde maend, zond Don Jehan van Oostenryk aen dezelfde wethouder en insgelyks eenen ernstigen brief over deze klagten, en verzocht hun tevens, aengezien hy niet verlangde het land van Turnhout met militaire logementen te bezwaren, van zonder tegenspraak hun aendeel in de gezegde 800,000 guldens te verschieten.

De landvoogd zegde zelfs toe te laten van de te betalene som, die maer op omtrent 50 duizend guldens konde behoopen, op goede rekening van den eersten te vragen onderstand af te trekken (1).

By het ontvangen dezer bevelen zonden de wethouder en van het land van Turnhout, na beraming, dadelyk naer hunne genadige vrouwe prinses Amalia afgezanten, om haer deswege te raedplegen. Dezelfde vorstin berigte vervolgens de voornoemde wethouder en by hare missive dd. 5 april, dat zy met eene gevoelige ontroering de klagten over de bedoelde zwarigheden van de *gecommitteerden* had vernomen, en dat deze hun zoude berigt geven van al wat zy ten hunnen voordeele had gedaen, en dat, om andere moeijelikheden te voorkomen, zy volkomen geloof moesten geven aen hetgene zy (de *gecommitteerden*) uit haren naem aen hen zouden voorstellen te doen (2).

Onmiddelyk na de aenkomst der afgezanten werd er eene vergadering van de *gecommitteerden* van het land van Turnhout vastgesteld, en er werd besloten en aen het staetsbestuer geschreven, dat het voornoemde land 50 duizend guldens eens zoude opbrengen, om verdeeld te worden tusschen de andere kwartieren van Antwerpen, welke met militaire logementen waren belast, op voorwaarde van dezelfde som op den eersten onderstand, dien de Staten van Brabant zouden toestaen, af te trekken.

De vorst Don Juan nam dit aanbod niet alleen aen, maer gaf zelfs den 9^e april berigt, dat, wanneer hun aendeel in de toegestane subsidie tot geene 30 duizend guldens zoude behoopen, men dan deze op eenen tweeden onderstand zoude goed doen, maer dat de voornoemde som in twee reizen, de helft binnen acht

(1) Zie bylage litt. G.
(2) Id. H.

dagen en de andere helft dry weken later, moest worden betaeld (1).

Deze te doene betalingen werden vervolgens door de *gecommitteerden* van den lande van Turnhout verdeeld als volgt, te weten, voor :

Turnhout guldens	9949- 2	
Arendonck	»	3643-16- 8
Poppel	»	2164- 5
Weelde	»	» - » (2)
Raevens	»	1443- 4
Merxplas	»	2322- 9- 7
Gierle	»	2721- 4-10
Wechel	»	1198-10- 3
Lille	»	2466- 5- 3
Baerle	»	1514- 2- 4
Vosselaer	»	707-15- 1
Beersse	»	1829- 3- 8

Guldens 30000- » - »

Ofschoon deze som, welke, zoo als gezegd is, in twee reizen en de eene helft binnen de acht dagen moest worden betaeld, geschiedde dit echter niet by tyds, en er werd herhaelde maal uitstel van betaling gevraagd.

Het gouvernement, dat in nood van geld was, wilde geen en verderen uitstel toestaen, en zond derhalve op het einde van de maend april Don Louis Cayro met zyne ruiters in het land van Turnhout op executie.

De compagnie soldaten van d'Entiere en eene compagnie engelsche krygslieden logeerden in Turnhout by hunne doormarsch op 7, 8 en 11 april.

De ruiters van Don Cayro waren pas in de Vryheid aengekomen of er werden andermael afgezanten, met den secretaris Proost, naer 's Gravenhage gezonden, om de prinses van Oranje te gaen verzoeken, hen nogmaels met haren invloed by te staen, intusschen dat men de gelden byeenzamelde om aen de aengegane verplichtingen te kunnen voldoen.

(1) Zie bylage litt. I.

(2) De Heerlykheid van Weelde was van de Baronnie van Turnhout afgescheiden, doordien dat de prinses Amalia van Oranje deze by gifte had afgestaan aen den heer Jan De Knuyt. Weelde was ook alstoen gedurig met soldaten belast.

II. II. bekwam dan ook door de bemiddeling van den ambassadeur van Spanje en den gouverneur-generael, de gunst dat de op executie gezondene soldaten dadelyk moesten vertrekken. De kwartiermeester, generael Taillio, werd met de uitvoering van dit vertrek gelast.

Om deze gunst te bekomen, en de prinses Amalia te raedplegen, had de secretaris Proost twintig dagen en zes nachten, zoo te land als te water, gereisd, en verkreeg hiervoor eene schadeloosstelling, buiten zyne reiskosten, van 5 gulden per dag.

Daer dezelfde secretaris in de opgenoemde maend april, toen hy van Dort naer Antwerpen reisde, eenen grooten storm op de Schelde, omtrent Tertolen, had onderstaen; en genoodzaekt was geweest voor *Philippusland* eenen geheelen nacht op anker te liggen, en tevens veel gevaer had geleden, vroeg hy aen de *gecommitteerden* van het land van Turnhout een *honorair van 100 daelders*, doch verkreeg slechts eene schadeloosstelling van 15 guldens. (Hy had aen de schippers, om het gevaer te braveren, ten einde gee- nen tyd te verliezen, eene grootere som voor een drinkgelag gegeven.)

Ondertusschen hernam de maerschalk de Turenne den veldtocht met het beleg van Duinkerke.

Don Jehan van Oostenryk en de prins van Condé hadden zich den 13e juny op den weg van Furnes begeven, ten einde door hunnen optocht de belegeraers moed in te boezemen, en overlegden tevens, intusschen dat zy de aankomst van hun grof geschut afwachtten, om het kamp der belegeraers aen te randen. Evenwel Turenne, buiten hunne verwachting, voorkwam dit, als willende hy het lot, dat hy voor Valencyn had ondergaen, alwaer hy tien dagen zyne vyanden tot den stryd zag gereed maken, niet meer beproeven. Hy trok derhalve den 14e juny zyne verschansingen uit om het spaensche leger, waervan de regter vleugel door Don Jehan, en de linker door den prins van Condé was aengevoerd, aen te vallen. Niettegenstaende dat Don Jehan al zyne krygskunde in het werk stelde, werd zyn vleugel eerst verslagen, doordien de Spanjaerden, die van den kant der duinen door den markgraef van Castelnau en door vier bataillons

Engelschen, onder het bevel van mylord Lokard, waren aengerand, weinig tegenstand boden. De prins van Condé wederstond van zynen kant met meerdere dapperheid het gevecht, maer ziende aen zyne zyde de graven de Bouteville en de Coligni krygsgevangen nemen en zyn peerd onder hem vallen, werd hy verplicht de vlugt te nemen en de overwinning aen de Franschen te laten, welke 3000 gevangenen namen en even zoo veel Spanjaerden doodden.

Don Jehan vlugtte met het overschot van zyn leger naer Nieuwpoorte, latende den maerschalk de Turenne het beleg van Duinkerke vervorderen. Deze ongelukkige dag werd aen de onvoorzigtigheid van Don Jehan toegeschreven, welke zonder grof geschut zyne vyanden was te gemoet gegaen. Zelfs had hy, omdat hy tydens de hooge zee-ebbe zyn leger in slagorde stelde, het strand met geene ruitery bezet; maer Turenne, die, als kundige krygsheld, dezen misslag had nagegaen, deed een korps soldaten achter de duinen doortrekken om van het strand bezit te doen nemen, terwyl de Engelschen de duinen beklommen, de Spanjaerden van achteren anvielen en dadelyk in wanorde bragten. Overigens kan men in bedenking nemen, dat, wanneer de maerschalk de Turenne hierin was mislukt, of dat de stryd hem nadeelig was geweest, ernooit geene algemeenere nederlaeg zoude hebben plaets gehad, vermits de Turenne tusschen Furnes, Bergues-St-Winox, Nieuwpoorte, de zee en de kanalen, waer hy met moeite zoude hebben kunnen terug trekken, ingesloten was.

Het verlies van dezen veldslag bragt ook de overgave van Duinkerke te weeg, welke stad, na achttien dagen vechten met opene loopgraven, den 25^e juny *capituleerde*, en aen de Engelschen, die ze langs de zee hadden bevochten, zoo als het door de twee natiën was overeengekomen, werd overgeleverd. Het verlies van Duinkerke veroorzaekte ook dat van *Bergues-St-Winox*, dat zich den 2e july aen de Turenne overgaf; Furnes werd den 3e en Dixmuyde den 4e der zelfde maend genomen, en werd gevolgd door de inneming van Gravelines, welke stad, na 23 dagen beleg, den 30e augustus door den markgraef de la Ferté werd bezet.

Deze overgave en overwinningen bragten eene groote neerslagtigheid in het land, en de Staten van Brabant bevelen dadelyk by hunne brieven van 3 july (1) van door Brabant, voor de behoudenis van het land, vier duizend gewapende mannen te doen leveren, waarvan de zeven kwartieren van Antwerpen er duizend moesten inleveren, wel gewapend met *rappier en snaphaen ende minutie daertoe dienende*, bekwaem om deze wapenen te gebruiken, en zynde ten minste 18 en geen 60 jaren oud. De inlevering dezer soldaten werd aen de wethouderen gevraagd op straf van *ontzetting van hun ambt en verder geldboeten naer eisch van zake*.

Ten gevolge van deze bevelen moest het land van Turnhout 100 keurlingen bybrengen, waarvan het getal op den volgenden voet werd verdeeld, te weten :

Turnhout	25
Arendonck	10 5
Weelde, Poppel, Raevens	16
Wechel en Vlimmeren	3 10
Lille	7
Gierle	7 10
Baerleherzog	4 5
Beersse	5 5
Merxplas	6 10
Vosselaer	2
Rumpst en Boom	12 13
Stabroeck, mits octroi van Dyckagie verhouden	» »

Zamen 100 »

Op den 27^e july schreef men andermael uit Brussel dat het voormelde getal keurlingen den 2^e augustus te Vilvoorde moesten worden geleverd, met bezorging van 15 dagen *subsistentie* (levensonderhoud), en dezelve van 15 tot 15 dagen te vernieuwen voor den tyd dat zy in dienst zouden zyn, ten ware er anders door de Staten van Brabant in werd voorzien. Men bevoel tevens van voor de gagiën der officieren maendelyks op te brengen en te betalen in handen van den hoofd-meijer van het land van Capelle.

(1) Zie bylage litt. K.

op den Bos (Ferdinand de Heyne) een honderd zeven en veertig guldens zeven en een halven stuiver. Verder werd er nog bevolen van dadelyk de naemlysten der keurlingen aen de commissarissen van den Rade van Brabant over te zenden (1).

Daer de wethouderen van Turnhout in de vroegere jaren dikwyls eenen betaelder hunner keurlingen hadden gemist, vonden zy het geradig van den 4^e augustus met den notaris Joannes Verschuere (zoon van den heer G. Verschuere, welke alstoen de voornaemste notaris van Turnhout was) een accoord aen te gaen, om voor hen als uitbetaelder te dienen. Deze Joannes Verschuere bedong zelfs, dat hy naer goedvinden tevens als keurling mogt dienen, hetwelk hy ook wezenlyk deed om zyne *gagie* van vier guldens per dag met 18 stuivers te vermeerderen. Overigens werd er ook bedongen, dat hy ten allen stonde (ure), des verzocht zynde, moest rekening doen van de overgezondene gelden; dat, wanneer hy van de Franschen of Engelschen gevangen werd, als keurling buiten zyne schade zoude worden gelost; dat, wanneer hy van den vyand werd geplunderd of zyn geld ontnomen, hy niet zoude gehouden zyn het ontnomen geld goed te doen; maer zoude volstaen met de uitgave volgens zynen boek; dat men insgelyks zoude handelen wanneer hy by ongeluk door de kwaeddoeners werd vermoord, enz., enz. (2).

Gemelde Joannes Verschuere vertrok dadelyk, na zyne benoeming, als betaelder en keurling voor het land van Turnhout, en diende in deze betrekkingen 128 dagen in het leger van prins Don Juan.

De compagnie keurlingen van Turnhout had voor luitenant zekeren jonker Van Assche, voor sergent, Geeraerd Vandenbergh, voor kaporael, Adriaen Goyvaerts, en voor tamboers, Hans Willekens en Abraham Cornelissen.

De kosten, welke de keurlingen veroorzaakten, beliepen op meer dan 9413 guldens, waerinieder voor zyn deel betaalde, te weten :

Turnhout	2684 12 1/2
Arendonck	1098 12 1/4

(1) Zie bylage litt. M.

(2) » » N.

Weelde	653	2 1/2
Poppel	653	14 3/4
Raevens	433	2
Baerleherzog	556	11 1/8
Gierle	808	8 1/4
Lille	753	4
Wechelderzande	323	12 1/4
Beersse	555	7 5/8
Vosselaer	211	17
Merxplas	681	8 1/4

Ondertusschen dat de voormelde gebeurtenissen plaats hadden, was de prinses Amalia van Oranje met haren stoet, in weêrwil van den oorlog, sedert den 13° july het Turnhouts kasteel komen bewoonen. By hare aankomst waren de gilden van St Joris, St Sebastiaan en de Compagnie van de Jongheid II. II. te gemoet gegaen, en kregen hiervoor van de wethouders voor 12 gulden bier.

Onder den stoet van de genoemde prinses bevonden zich prins Willem, de graven Willem en Donau, vorst Willem van Nassau, de jonge prinsessen, verschillende edellieden, dames, een groot getal dienaers en eenige hellebardiers, dusdanig dat het kasteel te klein was om ze te herbergen.

Er werden gevolgenlyk vele kamers en bedden in de afspanningen en by de burgers gehuerd, waer voor de Vryheid Turnhout 1061 guldens 8 stuivers betaelde. Men gaf daerenboven nog aen de vorstin Amalia voor 875 guldens 12 stuivers wyn en meer andere geschenken, met één woord, de rentmeester Pauly betaelde voor al deze giften en onthalen tydens haer verblyf, dat tot den 3° october vuerduerde, wanneer II. II. naer Vianen vertrok, 3871 guldens 1 stuiver.

Den 15° july, twee dagen na de aankomst van hare Hoogheid, besloten de wethouders van Turnhout haer gelykelyk te gaen begroeten en te bedanken voor hare groote zorgvuldigheid, dewelke zy gehad had voor het doen vertrekken van de ruiters van Don Lowies Cairo, waervan wy hooger hebben gesproken (1).

(1) Zie bylage litt. O.

Eenige dagen voor de Turnhoutsche kermis, in augustus, deed men eenen theater op de groote Merkt maken, ten einde de studenten er comedie zouden kunnen spelen; men deed tevens op de schepenkamer groote ramen maken, opdat de prinses Amalia, met de voornaemsten van haer gevolg, van daer de vertooning zoude kunnen zien. Daerenboven werd er nog een banket opgericht, voor hetwelk de suikerbakker C. Adriaensen, van Antwerpen, voor 27 gulden 8 stuivers suikergebak leverde.

Den 23° september werd er door de wethouders van het land van Turnhout besloten van aen de vorstin Amalia op haer hof (het kasteel) eene som van tien duizend guldens te gaen aanbieden, uit erkentenis voor de weldaden, door II. II. bekomen, als vrydom van inkwartierungen van soldaten, enz.

Deze som werd byeen gebragt als volgt, door :

Turnhout	3560
Arendonck	1185
Poppel	680
Raevens	455
Merxplas	770
Gierle	860
Wechel	391- 5
Lille	787-10
Baerle	485
Vosselaer	226- 5
Beersse	600

Guldens 10000

Ofschoon er geene byzondere oorlogs-gebeurtenissen, na het verlies van Duinkerke en de overgave der gemelde steden, in july of augustus waren voorgevallen, had de vyand nog altoos het wester-gedeelte van ons land bezet gehouden, en de Turenne, welke Audenaerde den 9° september, na dry dagen beleg, by overgave won, ging vervolgens Yperen en Meenen beleggen, waervan hy zich ook binnen de zes dagen meester maakte. Ziedaer op welke wyze de veldtogt van het jaer 1658 eindigde, die zoo ongelukkig voor den koning van Spanje was, die genoodzaakt werd den vrede met Frankryk te maken, welk land reeds afgezanten naer Spanje had gezonden, om er

over te handelen, en terzelver tyd de infante Maria Theresia voor hunnen koning Lodewyk XIV ten huwelyk vroegen.

De oorlog, dien de koning van Spanje in Italië onderstond, was hem niet gunstiger dan in de Nederlanden, aengezien de markgraaf de la Ville, die er over een fransch leger het bevel had, zich van verschillende plaetsen meester maakte; van den anderen kant deed de oorlog, dien hy tegen de Portugezen, sedert hunne revolutie, staende hield, hem dit koningryk niet wederkrygen, vermits het lot der wapens nu voordeelig aen de Spaensche en dan weder gunstig voor de Portugezen was, zonder eenen beslissenden veldslag te bekomen. Eindelyk gelukte het aen de Spaenschen, de Portugezen op 12 october te dwingen, het beleg van Badajox op te breken, dat deze gedurende vier maenden omsingelden en hun reeds zoo veel krygslieden had gekost.

Ondertusschen dat deze oorlogs-verrigtingen in ons land en in Portugael plaets hadden, was de koning van Hongarië, Leopoldus Ignatius, bejaerd geworden, en den 18° july in vervanging van zynen vader, Ferdinandus den III°, op den 2° april in het vorig jaer overleden, te Francfort als keizer van Duitschland gekozen, en den 1° augustus daeropvolgende als dusdanig gekroond.

Deze krooning werd in onze stad door al de gilden, aen welke de wethouderen toelagen in bier hadden gegeven, en door de Compagnie van de Jongheid (1), aen wiens kapitein (deken) men een nieuw vaandel, dat 75 guldens kostte, had geschonken, luisterryk gevierd. Deze volksfeest eindigde in gulle vreugde met eene algemeene verlichting door de burgers, en het verbranden van tien olie-vaten, die men op de merkt op staken had geplactst.

Op het einde der maend september, als men reeds over den vrede onderhandelde, kwam de koning van Engeland. (2), voor welke reden of politiek inzicht wordt niet gezegd, de dikwyls genoemde vorstin van Oranje, op haer kasteel alhier, met een bezoek

(1) Men noemde alzoo eene bestaende Harmonie.

(2) Waarschynlyk Karel II, die in 1660 weder in Engeland geroepen en in het volgende jaer te Londen gekroond werd.

verceeren. De gilde-broeders van St Joris verwelkomde Z. M. by zyne aenkomste met het schieten hunner bussen, en kregen hiervoor 35 potten bier, waervoor men 3 gulden 10 stuivers betaalde. Z. M. verbleef slechts eenen nacht te Turnhout.

In het begin van de maend october maekte men, uit hoofde dat des winters de oude dyk, ook de Waterstraet genaemd, menigmael onberybaer was, namelyk van het einde van den *Gravenakker* (Graet-akker) of van de Papenbruggenstraet, tot byna aen de *Soete Caronie*, alsnu de *Kuil* genaemd, op het Schorvoirt, eenen nieuwen dyk. Voor het maken van denzelven, welke met abeelen boomen werd beplant, en waervoor men zelfs gronden moest aenkoopden die vyf gulden de roede kostten, gaf men slechts eene som van 695 guldens 10 stuivers uit.

Volgens het extract dat wy hierna, onder de bylage litt. Q, mededeelen, moet de Turnhoutsche graenmerkt alstoen zeer belangryk geweest zyn, vermits men daerin spreekt van de gemeente Westerloo, die alleenlyk ter oorzaak van den slechten weg hare granen naer Mechelen en elders vervoerde.

Overigens plaetste men in dit jaer in St Pieterskerk een nieuw gestoelte en eenige nieuwe biechtstoelen, welke men door de bemiddeling van onzen inboorling, den eerw. heer Andreas Vloers, licentiaet in de theologie en prior der Predikheeren te Antwerpen, voor eene som van 200 guldens had verkregen.

Wyders, en alhoewel de pryzen der volgende koopmanschappen, met die der vorige eeuw vergeleken, nog al merkelyk verschillen, waren zy evenwel niet duer. De gewoone prys was van :

Het koren	2 gulden de viertel.
Den wyn	8 stuivers de pot.
Het bier	2 " " "
De was	15 " het pond.
Den wicrook	52 " " de beste.
En de slechte	8 " " "

In 1758 bleef de duretyd, waer van wy in ons vorig verslag spraken, een gedeelte van het jaer voortduren, en de ontstane bloedige oorlog in Duitschland tusschen de keizerin Maria Theresia en den koning van Pruissen, was wel tydelyk door eenen wapen-

stijlstand opgeschorst, doch men had nog geenen vrede kunnen treffen. De nationale regimenten van ons land hadden in Duitschland wonderbare blyken van hunne manhaftigheid gegeven; echter waren de overwinningen op de prussische troepen, waeraen zy een warm deel namen, niet dan met groot verlies van volk geschied. Derhalve was het staetsbestuur verplicht, het land op 25 january te waerschuwven, dat de keizerin Maria-Theresia het noodig had geoordeeld, om die dappere troepen in staet te herstellen, van hunne uitmuntende diensten, die zy aen hare Majesteit hadden bewezen, te kunnen voortzetten, van eene menigte volks aen te werven, dat alleen in de bestaende nationale of in nieuwe op te rigten regimenten zoude dienen. Hare Majesteit gaf tovens te kennen, dat zy door de dikwyls onder-vondene genegenheid van hare getrouwe onderzaten der Nederlanden en door derzelver iever tot den roem van het vaderland, het vertrouwen koesterde, dat er vrywillige mannen genoeg zich zouden aanbieden om de begeerte van H. M. te volbrengen.

Tot die volkswerving werd verder het volgende bepaeld: De officieren van justicie en van de regeringen in al de provinciën van H. M., alsook in de zogenoemde vryaerden, werden bemagtigd, om aen iederen officier van justicie of van de regeringen, voor ieder gewerfden man, eenesom van 10 patacons, 28 guldens B. C. geld, waervan er 21 guldens aen den gewerfden op titel van handgifte van in dienst-treding, te betalen.

De wervers moesten de gewerfde mannen, als zy er eenige hadden vergaderd, doen geleiden in de stad van iedere provincie, die daertoe benoemd was; en in die steden de som van 28 guldens per man comptant van wegens het krygscommissariaet ontvangen.

Boven de voormelde handgifte zou er betaeld worden, van wegens H. M. aen ieder gewerfden man, sedert den dag zyner indiensttreding of inschryving, eenen halven schelling daegs voor mondkosten; het gewoone *prégeld* zoude beginnen te loopen op den dag der inschryving.

Om alle misbruik te voorkomen, moesten de personen, welke de gewerfde mannen naer de benoemde

steden geleidden, voorzien zyn van eene verklaring der wethouderen, aenduidende den dag, dat ieder man in dienst getreden was.

De gewerfde personen mogten niet kleiner dan 5 voeten en 2 duim zyn, en niet minder dan 18 en niet ouder dan 40 jaren wezen; eindelyk konden zy volgens keus dienst nemen voor eenen termyn van 4 of 3 jaren, ofwel voor den tyd, dat de alstoen bestaende oorlog zoude duren (1).

De opgenoemde waerschuwing was hier nog niet bekend gemaekt; als de ridder d'Orlohan, colonel-commandant van een bataillon des regiments van Arenberg, alstoen op het kasteel van Antwerpen liggende, den 27^e january den kaporael Claude Bernard, met twee soldaten naer Turnhout en in de Kempen zond, om te werven. Door bevel van den *officier-recruteur* Baron de Villers, dd^e 19 february, werd de soldaet Gilles Pawens, van het regiment van den prins Deligne, insgelyks als werver in de Kempen gezonden.

Op den 2^e july vernachtte hier een detachement soldaten, dat naer Weerth werd gezonden; deze krygslieden moesten dadelijk betalen; voorlogement, voor ieder man of paerd eenen stuiver per 24 uren, en voor iederration voeder, bestaende uit dry spinten haver, 15 pond hooi en het noodige strooi, zamen 6 stuivers.

Den 6^e derzelfde maend gaf de graef de Cobenzl uit Brussel aen de wethouderen berigt, dat de vyand zich reeds op verschillende plaetsen had ver-toond, en dat, om de goede ingezetenen te beschermen, er een verdrag met den koning van Frankryk was gesloten, dietroepen had gezonden en nog zoude zenden. Z. Ed. beval overigens, dat wanneer er fransche soldaten te Turnhout zouden komen, al waren zy van geen schriftelyk bevel voorzien, men deze nogtans naer eisch der commanderende officieren; op de gewoone wyze van logementen moest voorzien, en hun verder geven, wat de keizerlyke dienst en 's lands voordeel vereischten, mits daervan dadelijk aen het staetsbestuur kennis te geven (2).

(1) Zie bylage litt. Q.

(2) Zie bylage litt. R.

Ondertusschen dat men dezen brief te Brussel schreef, kreeg men te Turnhout, door twee boden van Gheel, berigt, dat er den vorigen avond omtrent zeven ure, ongeveer 100 hanoversche huzaren waren aengekomen, welke, na een uer vertoevens, op Moll waren vertrokken; dat men ook zegde, doch zonder zekerheid, dat er ook te Herenthals waren; dat men te Gheel *contributie* gevraagd en eenen schepen tot *borgman* mede genomen had; dat het scheen, dat zy dit op andere plaetsen ook deden, en eenen witten heer by zich hadden zonder nogtans te weten, of het een kloosterheer van Tongerloof of van Averbode was; dat de boden ook zegden, dat het gouvernement aen de wethouderen van Gheel verbod had gedaan, van *contributie* te betalen, en dat de drossaerd aenstondszyne *borgman* te peerd gevolgd was; overigens, dat anders alles te Gheel ingoede orde en met beleefdheid was afgeloopen.

De wethouderen van Turnhout gaven denzelfden dag van deze tyding berigt aen den hoofdschout de Fierlant, die alstoen te Brussel was, en verzochten hem, terwyl zy ook die soldaten alle oogenblikken verwachtten (hetwelk nogtans niet gebeurde) met den expressen bode zyn advies te doen kennen hoe zy, zoo zulks gebeurde, zich moesten gedragen, als mede van iemand te bemagtigen om zyne functie by zyne afwezendheid te vervullen (1).

Middelertwyl dat men het antwoord van den heer hoofdschout afwachtte, hadden de schepenen, gezworen en gecommitteerden der Vryheid zich vereenigd, en besloten, dat hy die hier als *borgman* zoude medegenomen of door dezelfde soldaten opgeligt worden, van wege de stad over alles zou schadeloos worden gehouden.

Op den 23^e augustus gaf de graef de Cobenzl te kennen, dat hy onderrigt was geworden, dat er een klein getal zwervers, onder het bevel van den genaemden Colignon, in Brabant ter sluijk was gedrongen, welke uitstrooiden aen het leger van prins Ferdinand van Bruinswyck te behooren. Hy zegde verder dat de afgelegenheid van het leger van dezen vorst, hetwelk

(1) Zie bylage litt. S.

van Brabant door den Rhyu en de Maes was afgescheiden, deed veronderstellen dat men die lieden als een *partibleu* (moeskoppers) (1) moest beschouwen, welke niet dan strooperen, door de wetten van oorlog afgekeurd, in het zin hadden, en gevolgenlyk uit naem van H. K. M. bevoel, van in de dorpen en andere plaetsen, waer die *moeskoppers* zouden komen, de stormklok te trekken, en aen de inwoners van de wapens op te nemen, om ze te bevechten en gevangen te nemen. Verder werd in opgemaelde kennisgeving beloofd aen de bewooners van de dorpen en andere plaetsen, eene belooning van 50 gulden, voor ieder gevangen welken zy in de handen der krygslieden van H. K. M. of van hare bondgenooten, op de grenzen, zouden overleveren (2).

Op denzelfden datum, 23 augustus, berigtte de voornoemde graef de Cobenzl de Turnhoutsche wethouderen dat H. M. dienst vereischte, dat er een detachement krygslieden van de vrye compagnieën, bestaende uit een kapitein, luitenant, een 2° luitenant en 50 onderofficieren en soldaten in de Vryheid Turnhout zouden komen standplaets nemen (3). Deze krygslieden kwamen vier dagen later alhier aen, en bleven tot in de maend october, wanneer zy op 't reklaem van de wethouderen werden weggenomen.

Dezelfde krygslieden werden om de burgers van logementen te bevryden, in de studenten-scholen en in de Hal gecaserneerd. Men had zich verder met den commandant der compagnie, Frisch, wegens de te doene leveringen aen de soldaten, verstaen, waervoor men eene som van 1347 guldens 6 stuivers 8 deniers betaelde.

In dit jaer ontstond er ook een proces tusschen den pachter van den accyns en den heer J. B. Van Gastel, rentmeester der domeinen van het hertogdom van Turnhout, welke op vrydom van belasting aanspraak maakte. Hy bewees vervolgens, dat er in de verpachting; omtrent eene eeuw vroeger, van de betaling alhier werden vrygelaten: *de heeren van 't cappittule, de magistraet, het gasthuis, de minderbroeders en dat allenelyk voor hunnen persoon in hunne mena-*

(1) Soldaten, die uitgaen om 's vyands land te verspieden of af te stroopen.

(2) Zie bylage litt.

(3) Id.

gie, en voor de keuken van H. H. (de prinses van Oranje, mitsgaders oock de nonnekens van het H. Graf.

Na den oogst deed men eene verbetering aen de stadssteenwegen uitvoeren. Men kocht hier voor 13000 kasseisteenen te Lier, waarvan het vervoer in twee verschillende reizen aen vier persoonen werd aenbesteed, aen den prys van twee gulden 15 stuivers tot dry gulden 6 stuivers de honderd steenen.

Op den 11ⁿ october kwamen twee afgezondene boden van Leuven te Turnhout aen, welke de verheugende tyding bragten, dat de heer Jacobus Bosch, een Turnhouter, en zoon van een onbemiddeld landbouwer op de Dykzyde (1) tot Primus van Leuven was uitgeroepen. Zoo als men kan denken, was deze tyding spoedig geheel de Vryheid door bekend. Een ieder was over 's mans bekomene zegeprael verblyd, en die persoonen, welke aen den heer Bosch de middelen hadden gegeven om zyne studiën te voltrekken, waren verrukt over de vruchten, welke zy van hunne goede en menschlievende werken mogten inoogsten.

De heer president Blyens riep vervolgens op den 13ⁿ october zyne medeschepenen, de gezworen en de gecommitteerden byeen, ten einde over de plegtige inhaling, de te doene vereering, enz. te beramen, en er werd het volgende besloten :

Men zoude laten maken eene zilveren schenkteloor van de nieuwste mode, waerop men dit jaerschrift zou laten graveeren : S. P. Q. T. DONO ORTULIT JACOBO BOSCH PRIMO. Men zoude eene beurs (2) laten borduren met het wapen der stad, om daerin 100 enkele nieuwe souvereinen in specie te doen, om aen den Primus op den dag zyn'er inhaling te vereeren.

Het Magistract en de leden van de regering zouden hem over zyne gemelde zegeprael geluk wenschen. Verder zoude het stadhuis prachtig versierd en des avonds verlicht worden.

Voor hetzelfde zoude men planten eenen triomfstaek, en 's avonds pektonnen branden. Men zoude trompetters en tymballiers (keteltrommen) ontbieden ; de

(1) Zyne ouders woonden op de hoeve van Joseph Clymans-Clymans.

(2) Deze beurs is thans nog te zien in het kunstkabinet van den heer voorzitter Van Genechten, alhier.

gilden zoo van binnen als buiten oproepen, om onder het beijaerdspel in korps den stoet te vergezellen. Men zoude met de groote klok luiden, vervolgens een *Te Deum* in de kerk zingen, en verder doen al wat in dergelyke omstandigheden behoorde te geschieden.

Ten aenzien van den ongegoeden stand zyn'er ouders, welke geene kosten konden doen, zoude men eenen maelyd oprigten ten koste der stad.

Er zou eindelyk tothet doen van deze uitgaven eene reële en 3 1/2 personele bedeningemaend worden (1).

Opgenoemde heer Jacobus Bosch werd den 15ⁿ der voormelde maend als *Primus* der vier hooge scholen van de Universiteit van Leuven geproclameerd ; en werd korte dagen daarna alhier op eene zeer plegtige wyze ingehaald en gefeest.

Hy werd tot op het einde van den Graven-akker (Graetakker) stoetsgewyze, zoo als hierna is aengeduid, te gemoet gegaen, en aldaer door de wethouderen en de leeraers der latynsche scholen verwelkomd (2).

In 1ⁿ rang, tweetrompetters en een tymballier.

» 2ⁿ » eenige muzikanten.

» 3ⁿ » de magistraten der Vryheid, gezworen, gecommitteerden en gegoeden, bezyden in 4ⁿ en 5ⁿ rang aengesloten, ter linkerhand door de gildebroeders van den kruisboog, voorzien met boog en pylen, en ter regter hand door de Kolveniers of Biegilde met kolfroeren gewapend.

» 6ⁿ » door de Rederykers met hunne stokken, met eenen heitak versierd.

» 7ⁿ » de studenten en scholieren met hunne vaendels.

» 8ⁿ » de Nicolaes gilde of Cremery.

(1) Zie bylage litt. X.

(2) Volgens eene traditie, die hier byna van alle goede burgerfamiliën gekend is, zoude Primus Bosch, aen den rector Van Gastel, die hem met opgesmukte woorden over zyne bekomene zegeprael geluk wenschte, moeten hebben geantwoord : Ik dank u, mynheer, hier gaet het voor de gunst, en te Leuven acht men maer de kunst.

In 9° rang, het ambacht der tykenatie met zyne standaerden.

- » 10° » de gilde van Oud-Turnhout.
- » 11° » die van Oosthoven.
- en » 12° » de gilde van Schoonbroeck.

Dezestoot wachtte, alzoo zamengesteld, den Primus, met de Philosophen die hem te peerd vergezelden ter bestemde plaets af. Na dat men hem aldaer de welkomgroeten had toegestierd en dat de *Vivat's Primus Bosch!* de lucht hadden doen weërgalmen, keerde dezelfde stoet met langzamen tred onder het luiden der klokken, het spelen van den beijaerd, de losbranding van het grof geschut, de toejuicing der burgers, het spelen der muzikanten en het zingen van toepassende liedekens door de studenten, op dezelfde wyze als hy was opgegaen, weder; behalve dat de Philosophen te peerd, de magistraten en den Primus, in den 3° rang op enen kleinen afstand volgden.

In de ark of triomfboog op de merkt boden de magistraten aen den feesteling den eerewyn, dezilveren schenktelloor en de beurs met souverainen aen. De stoet schaerde zich van daer, na het zingen van den *Te Deum*, van de kerk tot aen het kasteel in liniën, alwaer de maelyd was voorbereid.

Voor deze inhaling en feesten gaf de Vryheid de volgende sommen uit, te weten :

Voor de toebereidsels enz. van de inhaling :

- Voor het schilderen der sieraden, en voor het aenbrengen van den hulst enz. voor het maken van de *arke-triumphael* op de merkt voor het stadhuis, gl. 52-16-»
- Voor het koopen van den triomfstack, het verwen en het vaendel, zamen 20-16-6
- Voor het drukken der vlaemsche dichtstukken en liedekens 42-»-»
- Voor het drukken der latynsche dichtten 15-14-6
- Voor het maken der vereerde zilveren schenktelloor, wegende 29 oncen 10 engelschen 169-13-»
- Voor de vereerde 100 enkele souverainen 892-10-»
- » de geborderde beurs, door de Kanonikessen van het H. Graf gemaakt . . . 8-12-»

Mede te dragen gl. 1202- 2-»

- Medege dragen gl. 1202- 2-»
- Voor twee trompetters en tymballier 21-»-»
- » 100 corenten-koecken voor de studenten en scholieren die den primus mede inhielden . . . 5-»-»
- Voor negen tonnen bier aen de gilden . . . 72-»-»
- » de vertering der *cavalcade* met de muzikanten . . . 243-15-9
- Voor den afgebranden was van de flambeeuwen . . . 36- 1-»
- Voor het verteer en het stallen der peerden van de philosophen . . . 70-16-9
- Voor het buspoeder, het schieten van het grof geschut, smoutvaten, zeeptonnens, vuil vet enz. . . 58-18-3

f1709-13-9

Voor den maelyden het bal op het kasteel (1) :

- Voor runds-, kalfs- en hamelenvleesch, zwersers, worsten, spek, Mechelschen ontbyt, speetvarken, kapuinen, kiekens, enz. f 121-18-6
- Voor wild: als hazen, konynen, patryzen, duiven, watersneppen, leeuwerikken, enz. 90-07-9
- Voor oesters, citroenen, enz. 37-13-»
- » potagie . . . 26-07-9
- » olie, azyn, eijeren, enz. 7-»-»
- » kruidenierdery, amandelen voor de taerten, krackämandelen, enz. 40-10-3
- Voor negen tonnen diestersch bier op den maelyd en op het bal gedronken 78-15-6
- Voor brood, beschuit, boter en boterzaen 36-10-9
- » de kok en hare verschotten . . . 46-06-»
- » de dienaers op den maelyd . . . 28-»-»
- » rynschen en franschen wyn . . . 252-11-»
- » huer vanglazen, roomers, enz., enz. 34-07-9

Totale uitgaef Brabandsch C^t f 2510-02-»

(1) De hoofdschout de Fierlant had vele lokalen van het kasteel, zyne dienstboden enz., aen de beschikking der schepenen gesteld.

Zoo als het gewoonlyk gaet, vindt men overal menschen die alles, wat door hen zelven niet wordt gedaen, hekelen of afkeuren. Dit was hier ook het geval: de eene beschouwde de uitgaven, voor den primus gedaen, als niet genoeg; een tweede kermde gelyk Jeremias en gaf ze als eene groote verkwisting op, terwyl er een andere een schimpliedeken op dichtte, die primus Bosch woorden deed spreken, welke nooit door hem zyn gezegd geworden, en tevens de Turnhoutsche wethouders als bedriegers afschilderde.

Om hierover te oordeelen, vermeenen wy de volgende stroof van het bedoeld liedeken, dat ons een inwooner heeft medegedeeld, te moeten geven.

- « Hooft souverynen syn,
- « Die hier zoo veranderd zyn,
- « In klaer specie ducaten goud (1),
- « Gy christen smoussen van Turnhout.
- « Die met bedrog om gaet,
- « Komt dikmaels veel te laet.
- « Daer ligt de bors ik wil haer niet,
- « Ten allerminst voor myn geniet.

De schepenen deden alle moeten om den opsteller van dit liedeken te ontdekken en te kunnen straffen. Zy stelden zelfs den advokaet Vochelaers aen om hem op te zoeken, doch vruchteloos. Zy betaelden hiervoor aen den advokaet 42 gulden (2).

De onderhouds- en andere werken, die men aen St Pieters-kerk in 1738 had begonnen, werden voor het grootste gedeelte in dit jaer afgewerkt. Wanneer men het stuk (zie bylage litt. W) overleest, waerby men alsdan aen zyne hoogw. den Bisschop van Antwerpen een octrooi vroeg en verkreeg om twintig duizend gulden wisselgeld op rente te ligten, dan moet men toch bekennen, dat onze kerk er alstoen zeer vervallen moet uitgezien hebben. Echter is het te bejammeren dat men den ouden bouwstyl der kerk niet heeft behouden.

(1) Men wilde hierdoor doen verstaan, dat de schepenen de souvereinen hadden gehouden, en dukaten gegeven, en alzoo nog al eene merkelyke som in den zak hadden gesteken.

(2) Zie bylage litt. U.

In 1758 lichte men nog voor het betalen der nog te doene onderhouds-werken 12,000 gulden wisselgeld.

Volgens het bekomen octrooi, dd. 31 maart 1758, werd er bepaeld, dat de geldligting slechts by gedeelte en volgens de noodwendigheid mogt plaats hebben, en dat de nieuwe werken aen den minst aennemenden moesten worden aenbesteed. De regering kwam nogtans op deze hedinging terug, en verkreeg ook op aendrang van de aldan nog te doene onderhouds-werken in arbeidsloon te doen voltrekken.

Den 24° november vonden zich de Turnhoutsche wethouders verpligt van by het opperbewind te Brussel de klagten te wederleggen, welke men had gedaen opzigtens de strenge maetregelen die er door hen in 1757 wegens den uitvoer der granen waren genomen, en welke wy in ons vorig verslag breedvoerig hebben medegedeeld. In hun antwoord halen zy aen: dat het verbod van uitvoer der granen naer Holland had veroorzaekt, dat deze koopmanschap, in plaats van te verminderen, integendeel was blyven verhoogen; dat, daer de toevoer op de wekelyksche markt gering was, zy van amtswege verpligt waren geweest, om de uiterste ellende, waerin de arme ingezetenen stonden te vervallen, te voorkomen, van maetregelen te nemen; dat er sommigen, en namelyk de maeldersbaes Hendrik Meirmans, in weêrwil van H. K. M^e placcaten van 1740, de granen op de omliggende dorpen ging opkopen; dat zy ook berigt hadden gekregen, dat verschillende uitlandsche persoonen in stilte in *fraude* het meel en brood in de Vryheid kwamen opkopen, en vervolgens buiten het land vervoerden; dat dit voor gevolg had gehad, dat men het meel en brood aen de inwooners aen den keur weigerde, en aen hoogere pryzen aen den vreemde leverde; dat deze handel een gemor by het gemeen had te weeg gebragt, en alle oogenblikken eenen openbaren oloop had doen vroezen; dat, om dit te voorkomen en H. K. M^e wetten en placcaten te doen eerbiedigen, zy zich verpligt hadden bevonden de *politieke ordonnantie*, die wy het verledene

jaer, onder de bylage litt. L, mededeelden, af te kondigen; dat deze ordonnantie, welke volgens hen niet zoo strydig tegen de wetten was, als ze eenige tegen hunne plicht en eed, uit eigenbaet aenzagen, voor uitwerksel had gehad, dat alles in rust was gebleven; dat de prys der granen sedert was gevallen (1), eindelyk, dat zy de bevelen van het opperbewind zouden afwachten, of zy de voornoemde ordonnantie mogten blyven handhaven of moesten intrekken (2).

Zoo als wy hebben gezegd, had het Staetsbestuer zich van den beginne van het jaer bezig gehouden met het aenwerven van krygslieden. Echter mogt deze werving niet zoo gemakkeelyk geschieden als het H. K. Majesteit wel had verwacht; want ware het anders geweest, dan zoude de landvoogd Karel-Alexander, hertog van Loreinen enz., den 9^e december by geen dagorde meer hebben moeten doen kennen, dat aen den luitenant-generael De Piza, het bestuer van een algemeen *recrutement* was opgedragen, ten einde de nationale regimenten voltallig te maken. Gemelde hertog beval tevens aen alle magistraten, by brieven van 16^e december, van aen de wervers de hand te leenen om hunne taek zoo veel mogelyk gemakkeelyk te maken.

Verder is het ons dunkens onnoodig, over de voor aengehaelde gebeurtenissen van de jaren 58 der dryvorige eeuwen eene bespiegeling te maken. Immers zy lieten veel te verlangen over: het lot der bevolking eens lands; dat nu door den oorlog en dan doorduren tyd wordt geteisterd, is zeker altoos te beklagen.

De oorlog belet den bloei en de ontwikkeling der schoone kunsten, en de dure tyd laet niet toe van ze aen te moedigen.

Ten slotte is het ons andermael aengenaem, UEd. van onzen welweenenden dank, voor uwe raedgevingen en medewerking, te verzekeren. De hoop, die wy het verleden jaer durfden uiten, heeft zich verwezenlykt: de gemeente-kiezers hebben geloond, dat

(1) De middelprys van het koren werd in 1758 alhier op 5 gulden 12 stuivers de viertel bepaeld.

(2) Opgenoemde ordonnantie is later nog altoos in zwang gebleven.

wy hun vertrouwen weerdig zyn gebleven. Zy hebben erkend, dat wy, wanneer het stadsbelang en des inwooners welvaart geldt, hunne regten met onwrikbare redenen en eensgezindheid verdedigen.

Aldus gedaen en voorgelezen in de openbare zitting van den Gemeente-Raed te Turnhout, datum als boven.

Ter ordonnantie:

De Burgemeester,

De Secretaris,

J. A. A. DIERCKX.

P. J. HEUVELMANS.

BYLAGEN.

A.

EXTRACT UIT DE RENTMEESTERS REKENING VAN GOVAERT HUYPS.

« Item den Oversten van de cryslieden Joncker Graef Van Ryssel ter gratuiteyt (voor een vrywillig geschenk) dat hy de Vryheyt van zyn knechten vermyden een maclteyt geschonken by den Schepen in den Rooden Schilt en voor dese betaelt 13 rynsguldens 6 $\frac{1}{3}$ st. »

B.

« Betaelt Claus Vancynde gelaesmaker van dat hy een gelas vuytgenomen heeft en wederomme vermaect een gelas boven in de choir boven t blasoen van de Coninginne (Maria van Hongaren) hooger memorie 15 st. »

C.

« Betaelt Michiels Ghys 8 st. voor een stoop wyns den Bisschop van Luyck gepresenteert. Noch betaelt 28 st. doen Mr. Huybrechts zyn ierste Misse sonck de Vryheyt geschonken vier stoopen wyns. »

D.

AMALIA BY DER GRATIE GODTS PRINCESSE DOUARIERE VAN ORANGE ETC. VROUWE ENDE BARONNESSE VAN TURNHOUT SEVENBERGEN ETC.

Wy hebben vuyt Ul. missive van den 5^{den} deser ende de copye van den brief van de H. H. Staten van Brabant daer by gevoeght, met leetwesen ende bekommernissen gesien, dat het quartier ende landt van Turnhout wordt

geconvocceert ommé te comen tracteren, weghen haere contributie, en subsidie van 800000 gl. by forme van anticipatie en geproponeert, tot subsistentie, van 't volk van oorloghe int winter quartier ende soo ons vs. land, van alle logeringe en winter quartier van crygsvolck, (door des Coninx genade) is geexempteert, vinden wy seer goet en geraeden, dat Ul. dat 't self nu daer het behoort, met alle beste middelen sult hebben te remonstren, ende u te dienen van de copye autentyeq van de laetste missive van h. Prince Don Juan, des aengaende, aen ons geschreven, die wy voor desen u hebben toege-sonden (*). Ende sullen wy mede daer over met den h^r Ambassadeur van Spagnien (die desen avont hier wederom verwacht wordt) op het ernstige spreeken ende syne Ed. versoecken de behulpsaem handt te willen bieden, ten eynde ons voors. landt; by 't volle genot van de voors. genade, gemainteneert, en onse goede onderdaenen, aldaer van alle lasten ende bezwaernissen, ingevolge van Syne Majesteys wille, mag worden bevryt. Ende sullen

(*) Zie deze hier by translaet :

Onse vriendelycke groetenisse, ende wat my meer liefts, ende goedts vermoghen voor aff. Hooghgeborne Vorstinne, Wy hebben vuyt Ul. aengenaem schryven van den 18 der naest voorleden maendt septembris, met meeren gesien, op wat wyse sy ons tot dyen eynde gansch yverich versoecken, dat by aenstaende vuytdeeling der winter quartier, haere heerlyckheyt Turnhout in continuatie, van de voor eenighe jaeren herwaerts, aen haer by Syne Majesteit vergunde genade, oock ditmael van alle inlegeringe verschoont hlyfven moge.

Gelyck wy dan, nu tot voltreckinge syner Koninglyke Ma^{te} genadichste intentie en meeninge, seer willich en genegen syn Ul. met alle behaeghelyker wilvaerdicheyt te benegenen. Soo sullen wy niet onderlneten, als de repartitie der quartier voorts sal gaen, soodaninge ordres te geven waer mede Ul. heerlyckheyt Turnhout met geene krygsluyden belast ofte beswaert worde, 't welck wy Ul. hiermede tot antwoort niet onthouden willen, aen welcken wy tot bewys van vryndt behaeghelycke consentementen bereytwillich toegedaen verblyven.

Gegeven tot Duynkerken den 10^{ber} 1687.

UL. GOETWILLIGE VRINDT

D. JUAN.

Ul. ons ondertusschen van tyt tot tyt hebben te adverteren van allen 't gene Ul. in desen sal beghaen.

Hiermede lieve en getrouwe blyft Gode bevolen.

In s'Gravenhage den 8e marty 1658.

UL. GOEDE VRIENDINNE

AMALIA D'ORANGE.

E.

Bruxelles le 22 Mars 1658.

A MESSIEURS LE DROSSARD ET ECHEVINS DE LA VILLE
ET PAYS DE TURNHOUT.

Vous voires par la copie jointe de celle que Monsr le Marquis de Carracena ma' escrit de qui se passe pour servir à Madame la Princesse j'ay proposé au Secrétaire de votre Ville qu'il tacherait d'induire les manants de la Seigneurie, d'avancer leur quote de huit cent mille florins du subsidé, que ceuls de Brabant doivent accorder avec quoy j'espère que nous vous metterons à couvert de outrage qui nous menasse par les instances des aultres quartiers suppliant. Monsr le Marquis de se vouloir contenter qui est bien peu de chose, parce que dans la repartition des logements y toucherait à la S^{ie} de Turnhout à payer 1500 rations par jour qui font autaut de francs, je vous prie de tenir la main afin que cela se fasse tout incontinent et croire que je suis.

M^{re}

VOTRE TRÈS AFFECTIONNÉ A VOUS SERVIR
GAMARRA.

F.

DON JEAN D'AUSTRICE, GRAND PRIEUR DE CASTILLE,
LIEUTENANT GOUVERNEUR ET CAPITAINÉ GÉNÉRAL DES
PAYS BAS ET DE BOURGOIGNE ETC.

Chere et bien Amez, Comme diferentes plainctes nous sont venuz du district d'Anvers de ce qu'il se trouveroit surcharge de logement des gens de guerre, et de tant plus que vous seriez exemptz d'icelluy, ce qui semble estre

contre la justice distributive, qui ne premet qu'un district soit chargé à l'exclusion de l'autere et n'ayans que plus longtems remettre les dites plainctes comme nous aurions bien voulu et ne desirans neantmoinge de vous loger, nous avons trouvé convenir, de vous ordonner, aussy que faisons par ceste, que sans aucune replicque ayez à paye et avancer es mains de la personne que vous denommerons votre quote au subsidé de huit cent mille florins dernièrement demande aux Etats de Brabant ou bien telle autre que les dits Etatz accorderont, et au cas qu'iceux ne viennent à en accorder aucun, nous vous permettons par ceste de pouvoir de falequer la dite somme advancee à bon compte, Et ce du premier subsidé que les susd^e Etatz accorderont, vous voulons bien advertir, que payé promptement votre quote qui peut monter à environ cinq^{ie} mille florins, nous ne pourrons excuser de vous loger effectivement des gens de guerre qui vous auraient touche, selon qu'on a este accoustume de faire la repartition au dit district d'Anvers, de quoy nous avons fait advertir le viscomte de Bruxelles Mre de Camp entretenir Escoutette d'Anvers, Maregrave du Pays de Rhyen.

Atant Chers et bien Amez notre S^r vous ait en sa S^e garde de Bruxelles le 25 de Mars 1658.

DON JUAN.

G.

AMALIA BY DER GRATIE GODTS PRINCESSE DOUARIERE
VAN ORANGE, VROUWE EN BARONNESSE VAN TURNHOUT,
SEVENBERGEN, ETC. ETC.

Erentfeste, vrome, discrete, lieve, getrouwe. Met wat gevoelen en alteratie, wy uyt de klachten van uwe gecommitteerde vernomen hebben, de nieuwe swaricheden daer mede onse goede onderdaenen aldaer gedryght werden, en wat devoiren by ons, daer tegens syn aengewent, sult ghy luyden uyt het rapport van uwe voors. gecommitteerde, die u desen sullen overleveren in 't breede verstaen. Ende sult ghy luyden derhalven hun volkomen gelooff geven, gelyck aen al 't ghene sy verder u uyt onsen naeme, tot vaststellinge van uwe gerustheyt sullen voorstellen en refereren, ende particulierlyck aen verseeckeringe dic sy u gedaen sullen van onse volkomene genegentheyt,

ende ernstige devoiren tot weeringe ende wegneminge niet alleen van dese, maer oock van alle andere moeijelicheden, die u souden mogen overkomen.

Hierop ons dan verlaetende Erentfeste, vrome, discrete, lieve, getrouwe, blyft Gode bevolen.

In 's Gravenhage desen 5 April 1658.

UWE GOEDE VRIENDINNE
AMELIE D'ORANGE.

H.

Les Deputez du quartier de Turnhout ayans este contents de furnir la somme de trente mille florins, une fois pour estre repertiz entre les aultres quartiers d'Anvers qui sont surchargez de logemens de gens de guerre; a estre descompter du premier subsidie, qu'accorderont les Etatz de Brabant. Son Altesse a acceptié et accepte la dite somme et declaire son intention estre qu'en vertu de ceste icelles leur disfalquer de leur quote au dit premier subsidie, et si en cas leurs quote ne vient à monter a la dite somme de trente mills florins, que leur soit faict bon au second subsidie de Brabant, ce qu'icelle somme importera de plus laquelle se dabura payer en deux termes asschavoir la moitié dans huit jours et l'aultre moitié trois semaines après, Et ce es mains du Viscomte de Bruxelles Mre de Camp entretenir Escontette d'Anvers Marckgrave du pays de Rhyen, afin que celluy en faire la repartition entre les dits quartiers surchargez.

Fait a Bruxelles le 9 Avril 1658.

DON JUAN.
Par ordonnance de Son Alteze
VEREYCKEN.

I.

QUARTIERS REKENING.

« Hem gegeven in februari 1658 aen vyff karren geeregen tot Ginneken, tot het halen der maste boomen utgedaen liggende doen ter tyt in het mastbosch de somme van dertich guldens. »

« In de selve maent nog betaelt aen twee karren mast-boomen ende een karre framboisen ende ander plantsoen, affgesonden door ordre van haere voors. hoocheit by Jan Schuermans de som van 18 guldens. »

K.

BY DEN CONINCK

LIEVE ENDE BEMINDE

Alsoo om te beletten dat den vyandt hem niet diene met d'avantagie die hy heeft gehadt in dit leste rencontre van Duynkercken onsen dienst ende die conservatie van de goede ondersaten vereyst dat terstont vuyt onze provincie van Brabant gelicht worlde den nombre van vier duysent gewapende mannen, soo ordonneren wy wel ernstlyck by desen dat ghy promptlyck en sonder eenich vuytsel vuyt het district van UEd. Officie sult hebben op te brengen Ul. quote in duysent mannen die wy hebben geeyst van die van Antwerpen ende haer seven quartierien ende de selve binnen acht daegen naer de receptie deser gereset te hebben wel gewapent met het rappier en de snaphaen; ende minutie daertoe dieniende bequaem wesende om de selve wapenen te gebruycken hebbende den ouderdom ten minsten van achthien jaeren, ende onder 't sestich jaeren om tontfangen ordre die hun van onsent wegen sal worden gegeven alles op den voet van de medegaende ord^{re} by ons gemaect op het lichten van den ban ende arrierban die ghy terstont sult doen publiceren op alle plaetsen van Ul. voirs. district ende alsoo onsen dienst en welvaren van den Lande hier aen grootelyck is gelegen, ordonnerende u ten effecte voors. promptlyck te doen uwe delvoiren ende des in geenem gebreecke te blyven op pene van privatie van u Officie ende alsulcke voor den amende pecuniair als naer den cysch van saecke t uwen laste sal worden gearbitreert. Belastende voorders van tyde tot tyde t adviseren, onsen seer lieven en getrouwen die Cancellier ende luyden van onsen Rade van Brabant wie ghy in t gene voors. is sult hebben geffectueert op pene als boven want ons alsoo gelieft.

Lieve ende Beminde ons heere Godt sy met u.
Geschreven binnen onse stadt van Brussel 5 July 1658.

A. DE MERSELLE.

Lieve Beminde Schouteth ons landt en vryheyd van Turnhout oft synen stadthouder.

L.

BY DEN CONINCK

LIEVE ENDE BEMINDE

Alsoo by verscheyde onse brieven wy u hebben gwaerschouvt van ghirect te houden 't onser ierste vermaninghe, uwe quote in de vier duysent mannen breeder gegheven in onsen lesten placeaten van Ban en Arriereban van de brieven daer op gedepecheert soo ist dat wy u ordonneren mits desen de voors. uwe volle quote te leveren, binnen onse stadt Wilvoorden ende dat precies tegens den tweeden der toecomende maent Augusti, met twee trommelslagers voor yeder hondert mannen, die sullen valideren voor twee mannen, ende aen deselve te besorghen vyfthien dagen subsistencie, ende de selve te continueren van vyfthien dagen, tot vyfthien dagen, voor den tyt dat de selve sullen worden geemployeert, ten waere dat ondertussen door die Staeten van Brabant de selve subsistencie by anderen middel hun wierde besorght, ende daerenboven te betaelen voor de gagien van de officieren naer advenant van sesse duysent guldens ter maendt over de geheele onse provincie van Brabant insgelyck voor vyfthien dagen, de somme van hondert sevenenveertich guldens, seven stuyvers en half, tot welke uwe quote is beloopende om de betalinghe daer van te doen, ten tyde van de monsteringhe, ende de selve te continueren als voore, in handen van Ferdinande de Heyne hooftmyer ons lants van Cappelle op den bos, die wy daertoe hebben gecommiteert ende committeren by dese, ordonnerende u iterativelyck in handen van de commissarissen van onse Raede van Brabant promptelyck over te senden den liste behelsende den naem ende toenaem van uwe keurlingen gelyck by den voorschreye placeate is geordonneert geweest alles op de penè begrepen in den selven placeate ende van parate ende reele executie ende van des te doene en blyft niet in gebreke want onse gheleste sulx is.

Lieve ende Beminde onsen heerè Godt is met u.

Geschreven in onse stadt van Brussel den 27 July 1658

Geparapheert Assel v^r en onderteekent NAUTS.

Lieven en beminden die Schouteth der Vryhey
en de Quartiere van Turnhout.

M.

Dye heeren gecommiteerde des landts van Turnhout, dese onderteekent hebbende de presenten vervangende d'absenten, hebben gecommiteert en committeren mits desen Jean Verschueren, notaris, residerende binnen dye Vryhey Turnhout, in desen present en de naerbeschrevene condition accepterende, neffens synen vader, dese onderteekent hebbende, omme weeckelycx te betaelen de ceurlingen, dye welke dye van de stadt en lande van Turnhout in dienste van Synè Ma^r, voor de tegenwoordighe campagne, deses jaers 1600 achtenvyftich syn belast te moeten doen en dat in alsulcken getalle van persooenen, en aen elcken soo danigen dachgelt, als hem by specificatie sal worden aengelevert, waer toe die van selven lande aen hem van veerthien tot veerthien daghen sullen senden by wissel of anderssints, soodaenighe somme van penninghen, als hem daertoe van noodich sullen wesen, en sal onsen vs. gecommiteerden (in dyen het hem goetdunckt hem oock in dienst mogen gheven als ceurling) en sal van synen ontfaeck en vuytgeeff gehouden syn, tallen stonden des versocht synde te doen behoorelycke reeckeninge, en oft soo gebeurde, dat ofte den vs. onsen gecommiteerde van de Fransche oft Engelsche gevangen wierde soo gelooven wy den selven buyten synè schade als ceurling te sullen lossen, Item oft oock geviele dat den voors. gecommiteerde van den vyant wierde geplundert en syn gelt ontnomen, oft dat hy om 's gelts wille, by ongeluck van de quaetdoenders wierde vermoort, des Godt behoeden wille, soo en sal hy niet gehouden syn 't selven ontnomen gelt, goed te doen en in dyen gevalle sal hy gestaen mette reeckeninge van synen boeck, maer ofte hem syn gelt wierde ontvreemt by synè faute ofte onnachtsaemhey, tselven sal weesen tot desselfs gecommiteerden laste, sullen oock de oncosten van allen wisselen en porten van brieven, syn en gereeckent worden, ten lasten van den vs. lande, en desen volgens soo hebben wy aen den vs. Joan Verschueren, als onsen gecommiteerden voor synè gagie besoignien en daegelycxsche vacatien, bovens synè plaetsche als ceurling gelooft de somme van vier guldens s'daegs inne te gaen den vyfden augusti 1600 en achtenvyftich, en te expireeren ten daeghe als hy met de ceurlinghen wederomme sal commen, binnen Turnhout, Item oft geviele dat eenighe

vryheijden ofte dorpen des lants van Turnhout, dese niet en applaudeerde, soo sal aen de vs. gagie van vier guldens s'daeghs gedefaulceert worden, soo veele als de selve niet consenteerende plaetsen, daerinne te contribuereen hebben. Actum desen vierden Augusti 1600 achtenvyftich. Oirconden deser hebben de voors. partyen dese respectiefelyck onderteeckent.

N.

EXTRACT UIT DE BERAMING DER WETHOUDEREN VAN
TURNHOUT DD. 15 JULY 1658.

« Alsoo hare hoocheyt Amalia onse genadige Vrouwe voor gisteren wesende den 15 deser vergeselschapt met Prince Willem van Nassauw, de jonghe Princessen en train alhier is gecomen op haer Hoff soo is geresolveert van haer in corpore te gaen congratuleren en haer te bedancken, van de groote sorghevuldicheyt die welcke de selve heeft gehadt, in het doen delogeiren, de sess hondert peerden, oft ruyters onder het commando van Don Lowics Cairo die welcke alhier binnen dese seigneurie Turnhout waren gebilletteert en gelogeert tot verhael van vertich duysent guldens by syne hoocheyt Don Juan d'Austria by forma van Anticipatie dede geproponceerde subsidie van acht hondert duysent guldens over Brabant ommege slaghen. »

O.

EXTRACT UIT DE REKENING VAN DEN BORGHEMEESTER
N. LOOMANS.

« 1658. Item betaelt aen Nicolaes Wouters als knecht van den vochtboge alhier, de somme van drye guldens thien stuyvers over vyfendertig potten biers gedronken by de guldebroeders van S' Joris ten tyde de selve met hun schieten hadden vereert de Coninck van Engeland in syne incompste alhier. »

P.

EXTRACT UIT DE REKENING VAN DEN BURGEMEESTER
N. LOOMANS LAUREYS SONE. — 1658.

« Item alsoo door de hooge wateren (veroorsaecht door overvloedige sneeu en regen) d'Aa des winters menich-

mael wierde overlust, alhier in de voirt tusschen Turnhout en de Schorvoirt; waer door de vryheden en dorpen gelegen naer den geweste van Herenthals, Geel, Moll ende andere, wierden beleth, henne granen coopmanschappen ende dagelyxse behoeflichkeiten alhier binnen dese stadt te comen merkten, penninckweerden ende venten, Ende de selve menichmael verscheyden clachten hadden gedaen. Ende men oock by experientie bevondt dat de dorpen gelegen omtrent Westerloo ter deser oorsaccke, henne granen ende waeren, tot Mechelen ende elders waeren granen end vervoerende; Soo ist dat by Schepenen ende gesworens deser stadt ende Vryheyt tot welvaren ende florissantie der selve is goetgevonden, hierinne soo prouffytelyck te voorsien, als het cenichsints mogelyck soude mogen wesen, te meer oock, om dat d'ingesetenen van de gehuchten naer den kant ende geweste gelegen, hier door soo int geestelyck als temporel, soude mogen warden gediend. Ende dat met het maecken van eenen nieuwen dyck, mitsgaders ter syden der voorschreven voirt over d'Aa te leggen eene brugge, waertoe verscheyde ende van diverse luyden ende ingesetenen ten minsten pryze ende tot meesten oirhoir by den Rend' door last van de wethouders syn ingecoacht, afgegraven, verhoocht met aerde ende daer naer met abeelboomen ter wedersyden beplant om d'welck te volbrengen ende d'effectueren soo heeft voorschreven rendant gecocht de naerbeschreven stukken van erven en plantsoenen enz. enz. »

Q.

WAERSCHOUWINGE BY DE KEYSERINNE ENDE
KONINGINNE.

De Nationale Regimenten der Nederlanden hebbende merkelyck Volek verloren, geduerende den bloedighen Veldt-tocht die comt te eyndigen, waer inne die sulcke wonderbaere teeckens gegeven hebben van hunnen iever ende van hunne manastigheyt, heeft Haere Majesteyt geoordeelt niet te moeten uytstellen van de noodige middelen te gebruycken om die kloeckmoedige Troupen in staet te herstellen, van te connen vervolgen hunne uytmuntende Diensten die sy aen Haer doen in alle de Legers, waer inne sy gebruyckt worden. DAEROMME ist, dat

Haere Majesteit geordonneert heeft, dat aenstonts gewerft sal worden eene menichte van Volck, het welck alleene-lyck gebesight sal worden, 't zy in de Nationaale Regimenten die er alreeds zyn, 't zy in de nieuwe Nationaale Regimenten die Haere Majesteit sal goet vinden op te rechten. Ende alhoewel Sy Haer vertrouwt, dat door de soo dickwils ondervonde genegentheydt van Haere getrouwe ondersaecten der Nederlanden, ende door desselfs iever tot de glorie van het Vader-landt, goetwillige mannen hun genoegh sullen presenteren, om de hegeerte van Haere Majesteit ten uytterste te volbrengen, ende om te trachten door hunnen Dienst besondere teeckens van haere goetgunstigheyt te bekomen, niettemin heeft SYNE EXCELLENTIE, uyt insicht van de Volck-werving te bevoor-deren, noodigh gevonden van aen het publieck de naer-volgende dispositien bekent te maecken.

EERSTEN ARTIKEL. Alle de Officieren van Justitie ende van Regeeringe, in alle de Provincien van Haere Majes-teit, als oock in de soo genoemde Vry-Aerden, ofte die voor sulcke gehouden worden, zyn gemachtigt tot het werven van Volck.

II. Daer sal betaelt worden aen iederen Officier van Justitie ofte van Regeeringe, voor iederen gewerfden man, eene somme van thien pattacons, maeckende 28 guldens Brabants courant geldt, waer van aen den gewerfden sal betaelt worden 21 guldens by titel van hand-gifte van intredinge in den Dienst.

III. De gene die gewerft sullen hebben, sullen de man-nen doen geleyden, als er sy eenige sullen vergaedert hebben, in de Stadt van iedere Provincie, die daer toe benoemt is geweest by de circulaire Brieven van Syne Excellentie, toegesonden aen de Provinciaele Raeden, ende door hun aen de Magistracten ende Wethouderen: ende sal in iedere der selve respectieve Steden de voorsz. somme van 28 guldens par man comptant betaelt worden, door de gene daer toe geconstitueert van wegens het Kryghs-Commissariaet.

IV. Boven de hand-gifte van intredinge in den Dienst, daer sal betaelt worden van wegens Haere Majesteit aen iederen gewerfden man, 'tsedert den dagh van syne in-tredinge tot den dagh van syne inschryvinge; eenen hal-ven schellinck daeghs voor montcost; ende het ordinaris Pré-geldt sal beginnen te loopen op den dagh van de inschryvinge.

V. Op dat des aengaende geen misbruyck en geschiede, de gene die de gewerfde mannen in de benoemde Steden sullen geleyden, sullen Sorge dragen dat sy voorsien zyn van eene declaratie van de Wethouderen der Steden ofte Dorpen, inhoudende den dagh dat iederen man in den Dienst getreden is.

VI. De gewerfde en sullen niet minder mogen hebben als vyf voeten twee duymen van lenghte.

VII. Sy en sullen niet mogen zyn onder de 18 jaeren, nochte boven de 40.

VIII. Eyndelyck het sal vry staen aen de gene die sul-len willen Dienst nemen, 't selve te doen voor eenen termyn van vier ofte van dry jaeren, ofte voor den tydt dat den tegenwoordigen oorlogh sal dueren, tot hunnen keus; Ende ten eynde van den termyn van hunne aenbe-stedinge sal hun van wegens het Regiment behandicht worden de geheele somme van hun Casse-geldt, sonder daer van iet te houden voor de remplaceringe. Gedaen tot Brussel den 25. Januarius 1758. Was gearapheert, Rob. v^t. Geteeckent, G. Cobenzl, onder stont, by Ordon-nantie van Syne Excellentie ende was onderteckent J. F. De Vos, loco P. van Cutshem, ende was daer op gedrukt het Cachet van Haere Majesteit in roode hostie, gedeckt met eene sterre van wit papier.

R.

Turnhout, den 6^e July 1758.

MYNHEERE

Desen nacht syn hier twee expressens van Gheel gear-riveert met teydinge dat gisteren avont seven uren al-daer gearriveert syn omtrent honderd hanooversche houzzaeren de welke aldaer gebleven syn tot acht uren als wanneer sy syn vertrocken naer Mol men seyde aldaer oock datter eenige tot Herenthals waeren, maer daer van is geene sekerheydt.

Sy hebben tot Gheel contributie gevraecht ende eenen Schepenen tot borghman medegenomen, gelyck geseght wordt dat zy op andere plaetsen oock doen, sy hadden oock eenen witten heer by hun, maer de expressens wisten niet te seggen of het eenen heer van Tongerloof oft van Everbode was.

De expressens wisten oock te seggen dat het gouvernement aen die van Gheel verboth hadden gedaen van contributie te betaelen, ende dat den Drossaert aenstonts synen borghman te peert gevolght was.

Alles is tot Gheel in goede orde ende met beleeftheyt toegegaen gelyck de expressens rapporteren.

Ende terwylen wy die gasten alle momenten verwachten ende niet en weten hoe ons te gedraegen in cas van ons diergelycke contributie gevraeght wordt soo versoecken UE. van ons met desen expressen daer over te adviseren ende desaengaende ordres te versoecken van het gouvernement.

Ende in cas UE. noh absent blyft ende niemant en is die geautoriscert is om in UE. absentie UE. fonctie te becleeden soo versoecken wy UE. van iemandt behoorelyck in dese netelachtighe tyds gesteltenisse ten dien eynde geduerende UE. absentie te committeren ende te autoriseren, ende ons met desen expressen met een letter antwoord te vereeren.

Wy blyven Mynliceren

UEd. ootmoedige dienaeren die Schepenen
der stadt Turnhout

Ter ord^{re} van de selve

(Get.) J. B. VAN GASTEL Sub S^{re}.

S.

CHARLES COMTE DU St EMPIRE ROMAIN DE COBENZL,
CHAMBELLAN ETC. ETC.

Chers et bien Amez, le service de Sa M^{te} exigeant qu'il y ait a Turnhout un detachement de compagnies franches pour y rester en station lequel composé d'un Capitaine-Lieutenant, d'un Sous-Lieutenant et de 50 tant bas officiers que soldats y sera a premier, Nous vous faisons la presente pour vous en prevenir et vous en charger au Nom de Sa M^{te} de faire pourvoir le logement en la maniere accoutumée et jusqu'a ce que nous en disposions autrement atant chers et bien amez Dieu vous ait en Sa S^{re} garde de Bruxelles 25 Aout 1758.

(Paraphé) DE COBENZL.
(Contre signé) C. CRUMPIPER.

Aux Gens de Loy de Turnhout.

T.

CHARLES COMTE DU St EMPIRE ROMAIN DE COBENZL,
CHAMBELLAN, CONSEILLER D'ETAT INTIME ACTUEL ET
MINISTRE PLENIPOTENTAIRE DE SA MAJESTÉ L'IMPERATRICE REINE DE HONGRIE ET DE BOHEME POUR LE
GOUVERNEMENT DE SES PAIS-BAS ETC. ETC.

Chers et bien Amés. Comme dans les conjectures presentes que des parties ennemis se sont déjà fait voir endifferents endroits du plat Pais, Nous avons tourné notre principale attention a faire promptement ressentir aux fideles sujets de Sa Maj^{te} l'Imp^e Reine les effets de sa R^{te} protection en faisans au moyen des secours en troupes de S. M. le Roi tres chretien qui nous arrivent et arriveront successivement les dispositions les plus efficaces a vous affranchir et vos environs de pareilles excursions ultérieures, nous vous faisons la presente pour vous prevenir, que s'il arrive que par une suite de memes dispositions. L'un ou l'autre detachement de troupes françaises se presente chez vous, quoi qu'il ne seroit pas muni d'aucun ordre par écrit a ce sujet de notre part, soit pour y passer, prendre gite, ou pour y rester en quartier, notre intention est, qu'a la requisition des officiers commandans de tels detachemens, vous fassiez incessamment pourvoir a leur logement a la maniere accoutumée, en vous presans au surplus a tout ce qui pendant leur sejour ils pourront exiger relativement a leurs operations tendant a l'avantage du R^{te} service et au bien être de la patrie, et fil et fil que des cas de cette nature se presenteront, vous aurez soin de donner part en individuand les prestations que les circonstances pourront rendre necessaires, a tant Chers et bien Amés. Dieu vous ait en sa S^{re} garde de Bruxelles le 6 Juillet 1758.

(Signé) DE COBENZL.

Par ordre de Son Ex^{te}

(Signé) Le Baron DE LA DOS.

Au Magistrat de la ville de Turnhout.

V.

CHARLES COMTE DU St EMPIRE ROMAIN DE COBENZL,
CHAMBELLAN, CONSEILLER D'ETAT INTIME ACTUEL ET
MINISTRE PLENIPOTENTIAIRE DE SA MAJESTÉ L'IM-
PERATRICE REINE DE HONGRIE ET DE BOHÈME, POUR LE
GOUVERNEMENT GENERAL DE SES PAIS-BAS, ETC. ETC.

Nous venons d'être informés, que quelques Gens ras-
semblés en très-petit nombre, sous les ordres du nommé
Colignon, qui se disent appartenir à l'Armée commandée
par le Prince FERDINAND DE BRUNSWICK, se sont glissés
dans le Brabant. Et comme l'éloignement de cette Armée,
séparée du Brabant par le Rhin et la Meuse, ainsi que
par une grande étendue de Pais, ne permet de regarder
ces Gens que sur le pied d'un parti bleu, qui cherche
à commettre dans les Terres de l'obéissance de l'Impe-
ratrice Reine, des Brigandages reprovés par les loix de
la Guerre; Nous avons ordonné et ordonnons, pour et au
nom de Sa Majesté, que dans les Villages et autres lieux,
où les Gens de ce parti bleu paroîtront, on sonne d'abord
le Toesin, et que les Habitans prennent les armes pour
leur courir sus, comme contre des Brigands, et Gens
sans aveu, en quoi lesdits Habitans seront soutenus
efficacement par les Troupes de Sa Majesté, et par celles
de ses Alliés repandues sur la Frontiere. Nous permet-
tons au surplus une recompense de cinquante florins pour
chaque homme de ce parti bleu, qui aura été apprehendé
par les Habitans des Villages ou autres lieux, et conduit
dans les prisons de Bruxelles ou d'Anvers, ou délivré à
un détachement des Troupes de Sa Majesté, ou de ses
Alliés, postées sur la Frontiere; ladite recompense payable
sur le champ par les Receveurs principaux des Droits
d'Entrée et de Sortie des Bureaux de Bruxelles et d'An-
vers. Mandons et enjoignons, que notre presente Ordon-
nance soit publiée et affichée par tout où il appartiendra.
Fait à Bruxelles sous le Cachet secret de Sa Majesté, le
23 Août 1758. Signé, LE C. COBENZL, contresigné,
H. Crumpipen.

U.

EXTRACT UIT DE BERGEMEESTERS REKENING VAN
DEN HEER G. J. DEVISSER. 1757—1758.

Blykens ord^{de} de dato 8 July 1761 onderteeckent door

W.

AEN SYNE DOORLICHTIGSTE HOOGWEERDIGHEIT DEN
HEERE BISSCHOP VAN ANTWERPEN ETC.

ses Schepenen heeft den rendant betaelt aen dh^r Liebrechts
voor den advocaet Vochelaers de somme van tweeveert-
tigh guldens in voldoeninge van devoirs ende verschot-
ten door hem ingevolge specificatie gedaen tot het
ontdecken van den autheur van seecker diffamatoir lie-
deden over de inhalinge van den primus dh^r Bosch
gemaeckt et dico 42. o.

Verthoonen met onderdaenigh respect den eerw. heere
Plebaen Verdenseldonck, de heeren Schepenen Gesworens
ende gecommiteerde nyt het corpus der gegoeydens te sae-
men in qualiteyt van Opperprovisours van de kereke van
Ste Peeters der stadt ende vryheyt Turnhout, mitsgaeders
Joan Bapt. Robert Peeters sone dienende ende Petrus
Josephus Stuyck aenkomende kerkmeesters der voors.
kereke dat sy goetgevonden hebben tot meerderé eere ende
glorie Godts de selver kereke te restaureren, herbauwen
ende te lambresseren ter oorsaecke de selve in soó slech-
ten staet is, het daek seer vervallen, de gelaesen duyster
en versleten, soodaenighlyck dat de selve kereke meer
gelyck is aen eene schuere als aen enen tempel Godts,
gelyck allen 't selve aen Syne Doorl^h by oculaire inspectie
is gebleken tot het voltrecken van welck werck wylen den
eerw. heere Petrus Van Broeckhoven in syn leven Capel-
laen der selve kereke overleden den 25^e december 1757
heeft gemaeckt een Legaet van seven hondert vyftigh
guldens courant, met conditie dat dit werck binnen s'jaers
naer synen sterfclagh moet wesen begonst, ende waertoe
de remonstranten noch sullen connen employeren het
gene de selve kereke t'sedert ontrent de thien jaeren heeft
veroverd, bestaende in ontrent de ses duysent guldens;
dan alsoo dese sommen wynigh sullen connen contribu-
ren tot soo een opulent werck ende timmeragie, d'welck
te saemen wel ontrent de dertigh duysent guldens wissel-
gelt sal costen, soo souden de verthoonders geirne onder
de garantie van huone gemeynthe tot het voltrecken van
dat werck lichten eene somme van twintigh duysent gul-
dens wisselgeldt, ende aen de geltschieters daer voorens
verlyden 't zy los ofte lyfrenten ten minsten interesse ende
daer voorens te pande te stellen de middelen ende inne-

comen der selve kercke in hope van in den tydt van ontrent de dertigh jaeren de selve wederom t'eenmael te ontlasten ten welken eynde sy geresolveert hebben te versoecken octroy in syne keyserlycke Maj^e. Souverynen Raede van Brabant, dan alsoo daer toe alsmede tot het maecken van dat nieuw werck, ende om te mogen gebruycken ende employeren de middelen der selve kercke, noodigh is het consent ende decreet van Syne Doorl^e. Hooghwerdigheyt als oppersten Provisieur der selve kercke ende van haere goederen.

Soo nemen de remonstranten hun onderdaenigh recours tot de selve.

Seer oodmoedelyck biddende gelieve gediect te wesen aen de supplianten te vergunnen de noodige permissie ende authorisatie ten cas dienende en aen de selve daer van te verleenen acte in forma D. D. etc., ende was onderteckent H. Mloers S^{re}, nogh leeger onderwaerts stont: Het voorschreve recommanderende onder te kennen het selve dation den 14 juny 1758 ende waeren onderteckent J. Verdeuseldonck Plebaen van Turnhout, Jan Bapt. Robert Peeters s^{re} ende Petrus Josephus Stuyck.

Copye van d'Appostille.

Gesien den inhoud deses benefens het model van het geprojecteert nieuw werck, mitsgaeders geexamineert den staet der kercke, by den welken wy bevonden hebben den jaerelyxen boni ofte veroveringe der selve te beloopden tot soodaenige merckelycke somme die ons doet vertruwen, dat oock selfs op minder als dertigh toecommende jaeren de op te nemene penningen tot het voltrecken der gemelde restauratie die wy ten uyttersten noodsaeckelyck oordeelen, sullen connen afgeleyt worden, authoriseren de supplianten voor soo veel in ons is ten eynde ende effecte alhier versocht.

Actum Antwerpen desen 25 juny 1758, was ond^t. F. Carolus Ep^{us} Antverpiensis, nog leegerwaerts stont ad marginem ter ord^e etc. ende was onderteckent F. G. Verrotten Secret.

X.

15^e OCTOBER 1758.

Op de convocatie van dh^r. J. A. Blyens president scheppen zyn ter collegie-caemer alhier gecompareert de

convocanten die heeren schepenen, gesworens en gecommiteerde uyt die gegoeyde dese onderteckent hebbende aen de welke de convocant te kennen is gevende hoe dat op den 11^e deser door twee expressen uyt Loven de vaste tyding alhier is overgebracht dat den aldergeleertsten heere Jacobus Bos gepromoveert is tot Primus der universiteyt van Loven voorschreve, dat dyenvolgens den selven heere eerstdaeghs sal behooren te worden ingehaelt naer meriten gelyck in diergelycke voorvallen op alle andere plaetsen plechtelyck is geschiedende als mede daer toe sal moeten worden verveerdlicht een present om aen dito heere te vereeren bovendien dat het sal convenieren van eene maeltuyt op te rechten om niet allecnelyck te tracteren opgemelden heere ende andere maer oock de heeren professores ende filosofhen de welke hem op de inhaelinge alhier sullen conduiseren, ende meer andere ten desen mondellinge voorgedraegen en aen UEd. kennelyck, waer op den convocant is vragende UEd. resolutie.

RESOLUTUM.

Te laeten maecken eene silvere salve van de nieuwste mode ende daer op te laeten graveren het navolgende jaerschrift S. P. R. T. DONO ANTI ULTRI JACOBO BOSCU P^{ri}MO, oock eene borse te laeten bordueren met het waepen deser stadt, en daer inne te doen de somme van een hondert enckele nieuwe Souverynen in specie om aen den voorgemelden heere Primus te vereeren op den dagh van syne inhaelinge waermede den selven uyt naeme deser gemeynte alsdan sal worden gecongratuleert door de heeren van 't Magistraet ende de leden representerende 't Corpus over syne become aldergrootste promotie, tot welken eynde den stadthuysse prachtigh sal worden verciert, des 's avonts geillumineert, en voor het selve sal worden geplant eenen triumpstaeck, pecktonnen sullen worden gebrandt trompetters en tymballiers ontboden, bovendien dat de gilden soo van binnen als buyten sullen worden gecommadeert om in corpore de inhaelinge te versellen, de groote clock te luyden heyaert te spelen den *Te Deum* te singen, en wyders te doen gelyck in diergelycken voorval behoort te geschieden en gemerckt de ouders van den heere Primus maer syn geringe luyden

ende landbouwers van hunnen stiele de welke geene onkosten connen uytstaen soo is geresolveert dat men sal convenieren met deselve tot het houden van de maeltijt in sulcken cas gerequireert tot allen het welck gecommiteert worden de heeren Schepenen gesamentlyck en ieder van hun in 't besonder, wordende t'eenewegen tot uytvindingh van dese te doene depences geconsenteert cerstdaeghs afgelesen te worden een reele ende $5 \frac{1}{2}$ personele beden.

Aldus gedaen geresolveert en geconmitteert dese utante (get.) J. A. Blyens, P. J. Louys, G. Dewilde, Simon Plasmans, Anthoni Van Son, Joh. Guilielmus Devisser, Adriaen Broeckx, J. H. Busdom, J. Sebastianus Stappers, Jacobus Vusch, Hendrikus Schuermans, Jan Cleymans, F. Van Alphen, Jan B^{re} Robert en F. J. Robert, cleric.

